

Inhoudsopgave

1. Probleemstelling	2
2. Theoretisch kader	4
2.1 Leesattitude	4
2.2 Invloedsfactoren	4
2.3 Lezen via digitale media	7
3. Onderzoeksvraag & hypothese	9
4. Operationalisering	11
4.1 Kwalitatief onderzoek	11
4.2 Kwantitatief onderzoek	12
5. Resultaten	14
5.1 Kwalitatief onderzoek	14
5.2 Kwantitatief onderzoek	20
6. Conclusie	26
7. Kritische terugblik	29
8. Literatuur	31
9. Bijlage	32

1. Probleemstelling

Uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat tussen 1975 en 2005 het lezen van gedrukte media flink is gedaald. De tijd die men wekelijks besteedde aan lezen is haast gehalveerd; van 6,1 naar 3,8 uur. Daar tegenover staan de cijfers wat betreft de tijd gespendeerd achter de computer, die verdubbeld bleken te zijn tussen 2000 en 2005, van 1,8 naar 3,8 uur.¹ Het onderzoek doet vermoeden dat er enig verband bestaat tussen beide constatering. Wellicht gaan de uren die men tegenwoordig achter de computer doorbrengt ten koste van de uren die men besteedt aan het lezen van boeken. Dit sluit aan bij het huiverige verschijnsel ‘ontlezing’. Deze term duidt aan dat door de komst van de nieuwe media, de bevolking minder is gaan lezen. In het ergste geval kan deze ontlezing zorgen voor het doemscenario van afname van de geletterdheid en daarmee het culturele welzijn en de algemene ontwikkeling van de maatschappij schaden.²

Echter moet bij het trekken van dergelijke conclusies in acht genomen worden dat boeken niet meer alleen via de traditionele boekvorm te verkrijgen zijn. Ook via bijvoorbeeld de computer, e-reader, iPhone en iPad zijn er veel werken toegankelijk. Wat betreft de digitale technologieën hoeft er dus geen sprake te zijn van minder tijdsbesteding aan lezen. Het SCP heeft ook aan dit aspect gedacht; van de 3,8 uur die men achter het beeldscherm zit, is men 2,2 uur bezig met lezen en schrijven. Er kan dus wel gesteld worden dat er juist steeds meer gelezen en geschreven wordt, maar in welke mate van de gelezen stof fictie (romans, novellen) omvat, wordt niet duidelijk.

Met dit onderzoek wordt specifiek ingegaan op de relatie tussen het lezen van fictie en de digitale media. Er wordt onderzocht of er een verband is tussen de reeds bestaande leesgewoonten en het nieuwe lezen. Zoals bij iedere technologische vernieuwing zijn er zowel voor- als tegenstanders. In een maatschappij met een grote verscheidenheid in leeftijd, opleidingsniveau en interesses ligt het voor de hand om te veronderstellen dat niet iedereen de digitale vorm van lezen omarmt en er mee om weet te gaan. Sommigen zullen eerder vertrouwd raken met de nieuwe media dan anderen, en niet iedereen voelt dezelfde behoefte om zichzelf het nieuwe lezen aan te leren. Literatuurliedhebbers hechten wellicht meer waarde aan de traditionele boekvorm; de geur van het papier, de mooie kافت en de gevulde

¹ Sociaal en Cultureel Planbureau. (2010). *Tijdsbesteding.nl*. Online: <http://www.tijdsbesteding.nl>. Laatste raadpleging: 03-07-2011.

² Knulst, W., & Kraaykamp, G. (1996). *Leesgewoonten*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Knulst, W., & Kraaykamp, G. (2004). *Achter de schermen. Een kwart eeuw lezen, luisteren, kijken en internetten*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Boekman Stichting. (2008). *Onderzoek boekcultuur*. Online:

http://www.boekman.nl/documenten/onderzoek_boekcultuur_startnotitie.pdf Laatste raadpleging: 13-07-2011.

boekenkast. Zij zullen daarom minder snel het boek verwisselen voor een digitale versie. Aan de andere kant gezien, is het ook mogelijk dat deze nieuwe vorm van lezen nieuwe lezers aantrekt omdat het voor hen juist toegankelijker is. Niet langer sjouwen met boekentassen, maar eenvoudig even tussen het smsen door een aantal pagina's lezen.

2. Theoretisch kader

2.1 Leesattitude

Onderzoeker Stalpers meent dat iedereen een vrijwel stabiele houding heeft ten aanzien van lezen. Deze houding is gedurende meerdere jaren gevormd door verwachtingen en ervaringen van de lezer zelf en anderen: “Voorts zijn attitudes gevormd door ervaringen, zoals eerdere leeservaringen in het onderwijs of de vrije tijd (directe ervaringen) of meer indirecte ervaringen, zoals leesbevorderende handelingen van ouders (waarderend spreken over boeken, kinderen meenemen naar de bibliotheek, boeken cadeau geven etc.) of anderen.”³ Deze houding wordt ook wel leesattitude genoemd. De leesattitude is bepalend voor het leesgedrag. Positieve ervaringen, vooral de directe, leiden tot een positieve kijk tegenover lezen en vergroting van de leesactiviteit.⁴

Stokmans onderscheidt in haar onderzoek twee verschillende leesattituden: de hedonistische en de utilitaire leesattitude. Bij een hedonistische attitude gaat het om het plezier dat de lezer beleeft tijdens het lezen en bij de utilitaire vorm gaat het voornamelijk om de mate van de educatieve waarde.⁵ Deze onderscheiding wordt onderstreept in het werk van Lewis en Teale met termen als ‘enjoyment’ en ‘utility’.⁶ Wanneer lezers plezier beleven aan een verhaal zal dit zowel de hedonistische als utilitaire leesattitude bevorderen en wanneer men de tekst enkel als leerzaam ervaart zal dit slechts de utilitaire leesattitude vergroten. Een combinatie van beide positieve attituden zorgt in grote mate voor de bevordering van het leesgedrag, wanneer er slechts sprake is van de utilitaire leesattitude zal dit een minder groot effect hebben.

2.2 Invloedsfactoren

2.2.1 Affectieve consequenties

Vervolgens noemt Stokmans in haar onderzoek de term ‘affectieve consequenties’. Deze consequenties hebben betrekking op het gevoel en kunnen van grote invloed zijn op de leesattitude. Wanneer lezers bijvoorbeeld verwachten dat hun fantasie geprikkeld wordt, zich

³ Stalpers, C. (2005). *Gevormd door leeservaringen. De relatie tussen leesattitude, het lezen van fictie en het voornemen van adolescenten om lid te blijven van de openbare bibliotheek*. Tilburg. 14.

⁴ Stalpers, 13-25.

⁵ Stokmans, M. (2006). *Leesattitude: de motor achter leesgedrag?!* Amsterdam: Stichting Lezen. 135-153.

Stokmans, M. (2001) The effect of involvement on the reading attitude-behavior relationship. In Scott, A.J. (Ed.), *XXVI Annual Colloquium on Research in Economic Psychology: Environment and Wellbeing*. Bath, UK: University of Bath. 285-298.

⁶ Lewis, R., & Teale, W. (1982). Primary School Students' Attitudes toward Reading in *Journal of Research in Reading*, 13 (2), 53-65.

kunnen identificeren of dat ze volledig opgaan in het verhaal, zullen zij bereid zijn om meer te gaan lezen. Een ander voorbeeld van een affectieve consequentie is de zogenaamde *stemmingsregulatie*. Daarbij worden de eigen negatieve emoties van de lezer gerelativeerd en de positieve emoties juist gestimuleerd.⁷

2.2.2 *Geslacht*

Een andere belangrijke factor is het geslacht. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat vrouwen de grootste groep vertegenwoordigen onder de leesliefhebbers. Vrouwen lezen over het algemeen meer dan mannen. De leesattitude van mannen is significant meer negatief dan die van vrouwen.⁸ Cijfers van het SCP geven aan dat vrouwen gemiddeld 1,4 uur per week fictie lezen en daartegenover staan mannen met slechts de helft: 0,7 uur.⁹

2.2.2 *Levensfase*

Oskamp meent dat leesattitude vaak samengaat met de levensfase waarin iemand zich bevindt. Als een kind tijdens zijn basisschoolperiode erg van lezen houdt, hoeft dit niet te betekenen dat deze positieve instelling in de tiener tijd hetzelfde blijft. Of wanneer een puber niet graag leest, wil dit niet zeggen dat dit op latere leeftijd ook het geval is.¹⁰ Onderzoeken van Schram en Smith tonen aan dat lezen tijdens de tienerperiode niet populair is. Zij constateren beiden een breuk tussen de kinder- en tiener tijd. Ook menen zij dat deze verandering niet van voorspellende waarde hoeft te zijn voor het verdere leesgedrag in de toekomst.¹¹

2.2.4 *Positieve lezersomgeving*

Stalpers stelt in zijn onderzoek dat levensfasen kunnen overlappen met het onderwijstype dat men volgt. En zo wordt er verwezen naar de volgende beïnvloeding: die van de omgeving. Een 'positieve lezersomgeving' schijnt ook een belangrijke rol te spelen in de vorming van de houding tegenover het lezen. Onderzoeker Garbe meent dat ouders, leeftijdsgenoten en het onderwijs invloedhebbende partijen zijn wat betreft de attitude. Als kinderen van huis uit gestimuleerd worden om te lezen of als men een vriendenkring om zich heen heeft waarin

⁷ Stokmans, 20-25.

⁸ Merisuo-Storm, (2004). Clark, Torsi, & Strong, (2005). Clark & Foster in Clark & Rumbold, (2006).

⁹ Knulst, W., & Kraaykmap, G. (2004). *Achter de schermen. Een kwart eeuw lezen, luisteren, kijken en internetten*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.

¹⁰ Oskamp, S. (1991) *Attitudes and opinions*. New Jersey: Prentice Hall. 93-167.

¹¹ Schram, D. (1999). *Kracht van het lezen*. Utrecht: Faculteit der Letteren, Universiteit Utrecht.

veel gelezen wordt, heeft dit ook een positieve uitwerking op het eigen leesgedrag.¹² Rasinski en Fredericks stellen in hun onderzoek dat deze positieve lezersomgeving, gecreëerd door ouders, zeer bepalend is voor de leesattitude van het kind. Wanneer ouders zelf vaak lezen, voorlezen en het zelf lezen stimuleren, wordt lezen als het ware als ‘natuurlijk’ gezien.¹³ Van Lierop onderscheidt bij deze stimulatie een formele en functionele visie. Bij de formele manier verwachten ouders van hun kinderen dat zij lezen omdat dit nodig is voor de leesvaardigheid in het onderwijs en bij de functionele wijze gaat de interesse verder. Ouders voeren gesprekken over de gelezen boeken en benadrukken het leesplezier. Deze functionele stimulans werkt effectiever omdat het zowel de hedonistische als de utilitaire leesattitude bevordert.¹⁴

Onderzoeker Ajzen gaat dieper in op de sociale normen en het leesklimaat. Met deze sociale normen verwijst hij naar *beliefs*: “over de normatieve verwachtingen van belangrijke anderen in de sociale omgeving ten aanzien van een bepaald gedrag en de motivatie om aan deze sociale druk te voldoen.”¹⁵

2.2.5 Vaardigheden

Voortbordurend op de theorie van Ajzen, *Theory of planned behaviour*, komen naast factoren als geslacht, levensfase en de sociale norm ook vaardigheden en het toegang hebben tot leesstof aan bod. Ajzen beweert dat al deze aspecten niet los van elkaar gezien kunnen worden. Zij verklaren de verschillen in leesgedrag maar daarnaast beïnvloeden zij elkaar bovendien. De mogelijkheden hebben in Ajzen’s onderzoek betrekking op het boekenaanbod, maar bij dit onderzoek horen daar ook de nieuwe media bij. Wanneer het aanbod, vaardigheden en behoeften niet op elkaar zijn afgestemd zal dit geen wenselijke consequenties opleveren. Hij stelt bijvoorbeeld dat wanneer een keuze uit boeken beperkt is, de gezochte informatie niet aanwezig is of de ervaring met het lezen van ingewikkelde teksten miniem is, dit een negatief effect heeft op het leesgedrag.¹⁶

¹² Garbe, C. (2002). De literaire socialisatie van jongeren in de mediamaatschappij – onderzoeksperspectieven uit Duitsland. In: A. Raukema, D. Schram & C. Stalpers: *Lezen en leesgedrag van adolescenten en jongvolwassenen*. Amsterdam: Stichting Lezen. 263-284.

¹³ Rasinski, T., & Fredericks, A. (1998). *The second best reading advice to parents. The reading Teacher*. Oxford: University Press. 435-439.

¹⁴ Vylder de, A. (2009). *Leidt voorlezen tot een beter leesattitude?* Delft: Eburon. 36-42.

Van Lierop-Debrauwer, H. (1990). *Ik heb het wel in j ouw stem gehoord. Over de rol van het gezin in de literaire socialisatie van kinderen*. Delft: Eburon. 16.

¹⁵ Ajzen, I. (2001). Attitudes. *Annual Review of Psychology*. Milton Keynes: Open University Press. 27-58.

¹⁶ Ajzen, 63.

2.3 Lezen via digitale media

Afgaande op Ajzen's theorie, heeft weinig ervaring met de digitale media wellicht ook geen positieve uitwerking op de leesattitude. Wanneer er echter wel voldoende vaardigheden en mogelijkheden aanwezig zijn om het gedrag uit te voeren, zal men dit ook eerder doen. Bij dit onderzoek is het van belang deze invloeden niet over het hoofd te zien. Aangezien dit onderzoek betrekking heeft op verschillende nieuwe media zoals de smartphone, tablet en e-reader, heeft niet iedereen toegang tot dezelfde manier van lezen. Het lezen van de computer is anders dan bijvoorbeeld van een smartphone. Beide media bevatten een scherm, maar een smartphone kan men bijvoorbeeld overal mee naartoe nemen en bij de computer is men vaak verplicht achter een bureau te blijven zitten. Kortom, deze verschillende media hebben verschillende mogelijkheden met hun eigen voor- en nadelen. Dit leidt om die reden tot verschillende manieren van lezen en wellicht een andere ervaring van het lezen en daarmee zelfs een verandering van de leesattitude.

Ook wat betreft het digitale lezen is er onderzoek gedaan naar verschillen tussen mannen en vrouwen. Uit het onderzoek *Gender differences in the online reading environment* van Liu en Huang wordt duidelijk dat vrouwen een voorkeur hebben voor het lezen van papier en dat mannen in verhouding meer voldoening halen uit het lezen via nieuwe media.¹⁷ Daarnaast is een conclusie van onderzoeker Lewis dat mannen meer gebruik maken bij bibliotheekdiensten van e-boeken en vrouwen frequenter boeken huren. Ook deze onderzoekers speculeren over wisselwerking van vaardigheid en voorkeur. Als er specifiek gekeken wordt naar het lezen over fictie, geven vrouwen de voorkeur aan verhalen die appelleren aan gevoel en emotie en mannen staan daar tegenover als liefhebbers van actie, plot en avontuur. Dit kan wijzen op een aansluiting op voorkeur van papier versus het scherm.¹⁸

Bakker houdt zich met zijn onderzoek ook bezig met het bovenstaande vermoeden. Cijfers van het SCP verwijzen naar het computergebruik onder de mannen met 5,2 uur per week waar vrouwen slechts 2,4 uur kwijt zijn aan dit verdrijf. Met deze gegevens stuit Bakker op de volgende vraagstukken die ook bij dit onderzoek van belang zijn:

¹⁷ Liu, Z. & Huang, X. (2008). *Gender differences in the online reading environment* in *Journal of Documentation*. (64:4). 616-626.

¹⁸ Lewis, R. & W. Teale (2004). Another look at secondary school student's attitudes towards reading. *Journal of Reading Behavior*. (12:3). 187-201.

“Wederom doemt het beeld op van mediatechnofiele voorlopers aan de ene en lezende conservatieven aan de andere kant. Wie lopen er voorop met het digitale lezen? Vrouwen, omdat zich onder hen de liefhebbers van literaire, romantische en spannende boeken bevinden? Of mannen, omdat zij een voorkeur geven aan digitale media en de aanschaf van een e-reader of tablet of het lezen van een roman op de computer een minder hoge drempel zullen vinden?”¹⁹

Wel is er een progressieve visie wat betreft lezen via digitale media te herkennen in onderzoek van Bakker. Er wordt gesteld dat digitale media kunnen zorgen voor een nieuwe vorm van geletterdheid. Lezers ontwikkelen nieuwe vaardigheden, die uit meer bestaan dan het schrijven en lezen van teksten. Hij beweert dat de toegang tot digitale teksten juist een verrijking kan bieden aan ‘de netwerkgeneratie’, mensen geboren tussen 1978 en 1998, die bekend zijn met en gewend zijn aan de omgang met digitale media. Volgens Bakker is er een onderscheid tussen de generatie, die met regulier computergebruik is opgegroeid (de zogeheten “netgeners”) en de voorgaande generaties, die pas later in hun leven met digitale media in aanraking zijn gekomen. Volgens Bakker zijn netgeners meer vertrouwd met de conventies van digitale teksten dan hun voorgangers, dankzij het feit dat computers en beeldschermen hen altijd al omringd hebben. Hun voorgangers hebben daarentegen jarenlang geleefd met andere vormen van lezen en daardoor met andere conventies, waardoor de opkomst van digitale media voor hen een compleet nieuwe leeshouding betekent.²⁰

Een onderzoeksbureau uit Amerika, Gartner, heeft tevens een positieve visie en verwijst naar dezelfde resultaten als Bakker. Het onderzoek is toegespitst op Amerika, Engeland, Italië, Japan, China en India. Ook uit dit onderzoek blijkt dat de oudere generatie, mensen tussen de 40 en 54 jaar, inderdaad nog steeds de voorkeur geeft aan de papieren tekst. Daar tegenover stellen zij dat de meeste lezers evenveel tijd doorbrengen met lezen achter het scherm als met het lezen van papier. Van de mensen die een tablet in hun bezit hebben, geeft 52% aan dat lezen van het scherm prettiger is en 42% is van mening dat er geen verschil in lezen is wat betreft een tablet en een traditioneel boek. De cijfers van laptopgebruikers daarentegen zijn negatiever: 47% van de ondervraagden lezen liever van de gedrukte versie. Bovendien moet er gekeken worden naar het aantal dat ervaring heeft met het lezen van digitale media. 40% van de ondervraagden heeft aangegeven nooit fictie gelezen te hebben van het scherm.²¹ Een

¹⁹ Bakker, N. (2010) *Digitaal literair lezen – doen we het al?*. Amsterdam: Stichting Lezen. 28.

²⁰ Bakker, N. (2009) *Help, de woorden en zinnen ontglippen me! Een literatuuronderzoek naar het lezen van literaire teksten in een digitaal tijdperk*. Amsterdam: Stichting Lezen. 16-29.

²¹ Petrou, A. (2011). <http://www.techeye.net/business/paper-screwed-up-in-favour-of-digital-readers>. Laatste raadpleging: 18-07-2011.

belangrijke kanttekening die gemaakt moet worden bij dit onderzoek is dat de verschillende media dus van invloed zijn en ook moet meegerekend worden dat veel mensen geen ervaring hebben met het nieuwe lezen.

3. Onderzoeksvraag & hypothese

Het doel van dit onderzoek is nagaan of de leesattitude beïnvloedbaar is door het medium waarop de tekst gedragen wordt. Wordt de stabiele houding tegenover het lezen aan het wankelen gebracht met de komst van de digitale media, wordt deze juist gestimuleerd, of is er geen sprake van verandering? Daarbij is de volgende hoofdvraag geformuleerd: Is er verschil in leesattitude tegenover het traditionele boek in verhouding met een digitaal medium?

Afgeleid uit het theoretisch kader wordt de hypothese gesteld dat de leesattitude stabiel blijft mits de vaardigheden in de omgang met de nieuwe media ontwikkeld zijn. Daarbij zijn onafhankelijke variabelen leeftijd en geslacht belangrijke factoren. De verwachting is enerzijds dat vrouwen een positievere houding zullen vertonen, omdat de leesliefhebbers zich voornamelijk onder hen bevinden. Theorie van onder andere Stalpers en Stokmans toont aan dat deze houding moeilijk beïnvloedbaar is. Anderzijds zullen de mannen wellicht optimistischer staan tegenover het lezen via het scherm omdat zij meer ervaring hebben met digitale media en de drempel wellicht niet zo hoog is. Daarnaast is er, afgeleid uit het onderzoek van Bakker en Ajzen, tevens het vermoeden dat de jongere generatie met meer vaardigheden, ofwel de netwerkgeneratie, een positievere houding heeft tegenover fictie via digitale media.

4. Operationalisering

Een zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek tracht antwoord te geven op de vraag: *Is er verschil in leesattitude tegenover het traditionele boek in verhouding met een digitaal medium?* Deze twee manieren van onderzoek hoeven elkaar niet uit te sluiten maar kunnen elkaar juist aanvullen. Het kwalitatieve onderzoek wordt gebruikt voor een kwantitatieve benadering. De eerste fase is vooral explorerend en de tweede fase kwantitatief toetsend.

Uit de theorie en bestaand onderzoek blijkt dat geslacht en leeftijd belangrijke factoren zijn wat betreft leesattitude en digitale media. Daarom is ervoor gekozen zowel geslacht als leeftijd als onafhankelijke variabelen te gebruiken. Beide groepen zijn verdeeld in twee “waarden”. Geslacht in mannen en vrouwen en leeftijd in jongvolwassen tussen de 20 en 25 jaar (‘netgeners’) en volwassenen tussen de 50 en 60 jaar (‘traditionele lezers’). Het opleidingsniveau wordt in beide groepen gemiddeld gelijk gehouden. Op die manier wordt de validiteit zoveel mogelijk gewaarborgd en de betrouwbaarheid van het onderzoek verhoogd. Om de leesattitude te meten is de theorie zo verantwoord mogelijk omgezet in definities die leiden tot de topiclijst en enquêtevragen.

4.1 Kwalitatief onderzoek

De interviews vinden de basis in een topiclijst die gebaseerd is op het theoretisch kader. De gesprekken zijn half voorgestructureerd. De vragen liggen vast in de topiclijst, maar zijn merendeels open en vrijer te hanteren al naar gelang de vorm die het interview aanneemt. Voorafgaand zijn er enkele proefinterviews afgenomen aan de hand waarvan de topiclijst tot zijn definitieve vorm is bijgesteld. Het doel is er een zo natuurlijk lopend geheel van te maken. Maar voor de verwerking van de gegevens is het nodig om enige structuur aan te brengen. Daarom zijn bij de opbouw van het gesprek de vragen geclusterd in vier delen, namelijk:

1. Leesattitude algemeen
2. Mediagebruik
3. Leesattitude tegenover het scherm
4. Toekomstbeeld

Wederom is er de gelijke verdeling onder mannen en vrouwen en de twee leeftijdscategorieën. Wegens het korte tijdsbestek van dit onderzoek bestaan de informanten uit zes personen. Daarbij is de verwachting dat dit aantal voldoende inzicht schept voor het kwantitatieve onderzoek. De informant wordt relatief lang geïnterviewd. De gesprekken duren tussen de 20 en 30 minuten. Bij het interview komen de verschillende onderwerpen aan bod en deze worden bekeken vanuit verschillende perspectieven. Er komen daarbij wellicht zaken naar boven waarvan de informant zichzelf niet van bewust is geweest. Het risico bij een interview is dat enige invloed moeilijk is uit te sluiten. Daarom is het zelf geven van meningen en het doen van oordelende uitspraken vermeden door de interviewer. Tevens zijn de vragen zo helder en eenduidig mogelijk geformuleerd. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van “minimal response” zoals knikken, een geïnteresseerde blik die uitnodigt om door te praten en doorvragen.

Om de data overzichtelijk te maken en om conclusies te kunnen trekken uit de interviews worden er eerst open coderingen gemaakt en vervolgens axiale coderingen. Bij het open coderen, wordt uit de grote hoeveelheid tekst relevante fragmenten onderscheiden en gereduceerd tot labels. Bij het axiaal coderen wordt er gezocht naar verbanden tussen deze begrippen. Door deze toepassingen kunnen concepten met elkaar worden verbonden om daarna te komen op een heldere beschrijving van de data. Wellicht leidt dit tot het bijstellen de hypothesen, doen van conclusies en een ondersteuning voor het kwantitatieve onderzoek.

4.2 Kwantitatief onderzoek

De geformuleerde enquêtevragen zijn aangepast aan de uitkomsten van de interviews. De genoemde variabelen uit het theoretische kader zijn omgezet in enquêtevragen. De enquête bestaat uit een aantal vragen om de leesattitude te peilen en de media-activiteit te meten. Bij de vragen is gebruik gemaakt van zowel nominale als ordinale meetniveaus. Het zijn voornamelijk schaalvragen met enkele meerkeuze- en ja/nee-vragen. Respondenten kunnen hun mening geven over stellingen in de vorm van een vijfpuntsschaal, ingedeeld in de mate waarmee de informanten het met de stellingen eens zijn. Een middencategorie geeft de respondenten de mogelijkheid om “neutraal” te reageren, waardoor zij geen optie hoefden te kiezen, die hun mening niet correct verwoordt. Ook dubbelzinnigheid, ontkenningen en “vaktaal” worden vermeden.

Er is de keuze gemaakt om de vragenlijst te verspreiden via thesistools.com. Uit eerder (eigen) onderzoek bleek namelijk dat de digitale benadering zorgt voor een snelle respons. Bovendien krijgen de respondenten zo de gelegenheid om de vragenlijst in te vullen op een zelfgekozen moment en in hun eigen omgeving. De verwachting is dat zij de vragen daarom in een ontspannen omgeving kunnen maken en op een ongestoord moment.

De samenstelling van de steekproef werd bepaald door de ‘sneeuwbal-wijze’. De ene informant leidde naar een ander. Op deze manier is de medewerking verkregen van in totaal 93 informanten. Waaronder 42 mannen tegenover 51 vrouwen en daarnaast 58 informanten uit de lage leeftijdscategorie tegenover 35 informanten uit de hoge leeftijdscategorie.

		Geslacht	
		man	vrouw
Leeftijd	20-25	29	29
	50-60	13	22

De enquête is in vijf delen opgesplitst. Met het eerste deel zal de leesattitude gemeten worden. Daarna gaat deel twee in op de vaardigheid met de nieuwe media. Vervolgens is het onderwerp van deel drie de houding tegenover lezen van het scherm. Tot slot moeten de vragen van deel 4 de verwachtingen en voornemens tegenover het schermlezen in de toekomst weerspiegelen. Deel vijf vraagt om persoonlijke gegevens zoals het geslacht en leeftijd. Ook staat het opleidingsniveau aangegeven ter controle op een gelijke verdeling, zodat het verschil in opleiding geen beïnvloedende factor kan zijn.

Door middel van het programma SPSS kunnen de gegevens van deze antwoorden vergeleken worden. Om deze vergelijking van de gegevens te vereenvoudigen en de SPSS-bestanden overzichtelijk te houden, zijn de stellingen uit de enquête gecategoriseerd. De stellingen zijn te categoriseren op basis van de tussenliggende samenhang. Het is hierbij niet uit te sluiten dat de verschillende categorieën elkaar beïnvloeden.²²

²² Aaftink, C. (2009). *Methoden van publieksonderzoek*.

Slotboom, A. (1996). *Statistiek in woorden. De meest voorkomende termen en technieken*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

5. Resultaten

5.1 Kwalitatief onderzoek

Aan de hand van de verzamelde data is een codeboom opgesteld, om een vergelijking tussen de interviews mogelijk te maken. De codeboom is tot stand gekomen door middel van open en axiaal coderen. Er is getracht onderscheid te maken tussen de verschillende categorieën en thema's die naar boven zijn gekomen tijdens de interviews. Eerst is gestart met het opdelen van de tekst in fragmenten, waar vervolgens codes zijn toegekend aan de stukken tekst. Hierbij is sprake van een afwisseling tussen analyseren op fragment-, zins-, en woordniveau, opdat relevante informatie over betekenisgeving niet verloren zou gaan, die bijvoorbeeld in het gebruik van bepaalde woorden is gevat. De codes zijn vervolgens onder elkaar gezet en gerangschikt onder overlappende thema's:

Leesattitude algemeen

Mediagebruik

Leesattitude tegenover het scherm

Toekomstperspectief

5.1.1 Leesattitude algemeen

Met het aantal van zes respondenten is het lastig om generaliserende uitspraken te doen over leeftijd en geslacht, maar toch wordt er getracht enige verschillen duidelijk te maken indien deze aanwezig zijn. Een onderscheid in generatie valt bij de aspecten betreffende de algemene leesattitude niet te maken. De zes respondenten, zowel de mannen als vrouwen en jongeren als ouderen, vertonen ieder een positieve leeshouding tegenover lezen. Respondent 1, 2, 4 en 5 menen dagelijks te lezen, respondent 6 wekelijks en respondent 3 maandelijks. Respondent 3 geeft daarbij aan meer te willen lezen, maar door tijdgebrek komt hij daar niet aan toe. In welke mate respondenten het lezen waarderen varieert afhankelijk van het genre. Voorkeuren voor genres lopen uiteen. Wel is er bij dit aspect enigszins een tweedeling met betrekking tot het geslacht waargenomen. De drie mannen geven aan dat zij meer geïnteresseerd zijn in boeken met actie en avontuur als hoofdonderwerp. Zij noemen daarbij geschiedenis-, oorlog- en reisverhalen. Vrouwen geven echter aan een minder duidelijke voorkeur te hebben voor een bepaald thema, maar zich meer aangetrokken te voelen tot het psychologische aspect met voorbeelden als 'sympathie voelen voor het hoofdpersonage' en 'psychologische thrillers'. De motivatieredenen sluiten daar nauw bij aan. De ondervraagde mannen noemen redenen als het

opdoen van kennis, tijdverdrijf, verdiepen in andermans wereld, het krijgen van energie en een ervaring rijker zijn. Onderling zijn overlappende thema's te herkennen. Onderstaande citaten van mannelijke respondenten illustreert deze bewering:

“Ik vind 't leuk om me te verdiepen in andermans werelden. Ik lees bijvoorbeeld veel romans waarvan de hoofdpersonages op reis gaan of op avontuur ofzoiets. Ik droom dan altijd een beetje weg. Ik vind 't leuk om te fantaseren alsof ik dat later ooit ook zelf ga doen zeg maar. (...) Ik lees wel vooral over reizen. Of over oorlog. Als er maar een beetje actie en avontuur in te vinden is eigenlijk.” (R3)

“Naast het krijgen van energie, heb ik vooral 't gevoel alsof ik weer een ervaring rijker ben. Alsof ik zelf vanalles heb meegemaakt, maar ook dat ik weer dingen heb geleerd. In boeken zitten ook allerlei feitjes verwerkt natuurlijk. Je leert bijvoorbeeld veel over geschiedenis, andere culturen, natuur en eigenlijk ook over psychologie. Vaak gaat 't toch over de gevoelswereld van verschillende personen.” (R4)

De gevoelswereld, daar lijken vrouwen meer gericht op te zijn. Inleving en herkenning zijn begrippen die meermaals terugkomen. Daarnaast geven alle respondenten aan dat een belangrijke reden om te lezen ontspanning is.

Tevens is er een overeenkomst wat betreft de omgeving van de ondervraagden. Zowel vrienden als familie zijn over het algemeen actieve lezers, met de uitzondering van de familie van respondent 5. Voornamelijk de opvoeding heeft bijgedragen aan een positieve ervaring met lezen. Voorlezen, elkaar boeken uitlenen, cadeau doen of gesprekken voeren over de gelezen stof geven zij aan als belangrijke elementen.

5.1.2 Mediagebruik

In de omgang met digitale media is er wel enig verschil te herkennen tussen de generaties. De drie respondenten van de jongere generatie bezitten een smartphone en een computer of laptop. Respondent 3 heeft daarbij ook tijdelijk een iPad in zijn bezit. Bovendien geven zij aan meerdere uren per dag te besteden achter de computer, variërend van zes tot acht uur. De vrouwelijke respondenten van de latere generatie staan daar tegenover en menen slechts een half uur tot een uur achter hun laptop of computer te zitten. Respondent 4 zegt ook circa acht uur te spenderen aan zijn tablet en computer, maar daar moet de kanttekening bij gemaakt worden dat hij een lichamelijke beperking heeft waarbij het gebruik van alternatieve media moeizaam gaat. Bovendien is op te merken dat de 'veelgebruikers' in het bezit zijn van een medium dat draagbaar is en bovendien fungeert als telefoon. Respondent 1 verklaart het

veelvuldige gebruik van zijn iPhone als volgt: “omdat je die gewoon bij je hebt, eigenlijk. Bijvoorbeeld net voor het slapengaan, of als je wakker wordt bijvoorbeeld het nieuws lezen.”

Alle respondenten geven aan meer actief te zijn in vergelijking met vijf jaar geleden. Redenen die zij noemen zijn meer mogelijkheden en middelen die beschikbaar zijn, voor werk of studie is het gebruikelijker geworden en jongeren denken dat het feit dat zij nu op zichzelf wonen er ook aan bijdraagt. De jongere respondenten geven aan dat ouders vrij sceptisch tegenover nieuwe media staan, waardoor er de nodige regels werden opgesteld in de aard van een tijdslimiet. Onderstaand citaat licht dit gegeven toe:

“..eigenlijk hebben ze 't nooit gestimuleerd. Ze wilden altijd liever dat ik iets ging maken of naar buiten ging. En dat terwijl ze 't zelf eigenlijk ook wel leuk vinden, maar ja wat leuk is, is niet altijd goed en dus positief. Ik vind 't zeg maar ook heel leuk, maar als ik dan uren heb lopen surfen denk ik ook weleens had ik maar iets gedaan wat wel nuttig was. Bijvoorbeeld als ik aan een paper werk zit ik soms de helft van de tijd een beetje doelloos te klikken.” (R3)

Deze negatieve associatie met het computergebruik wordt in meerdere interviews gemaakt. Er wordt gewezen op het verslavende effect en er worden termen gebruikt als luie bezigheid en een gewoonte. Voor een groot deel moet men studie of werkgerelateerde werkzaamheden verrichten achter het scherm, maar ook motieven als ontspanning en communicatie worden onder alle respondenten genoemd. Ter ontspanning wordt veelal op surfen en gamen gewezen en communicatie bestaat voornamelijk uit sociale media als facebook en e-mailen. Respondent 2 geeft bijvoorbeeld aan dat dit een veel sneller alternatief is voor de post. Ook is het een minder direct communicatiemiddel dan de telefoon, omdat men niet op hetzelfde moment hoeft te antwoorden. Daarnaast biedt internet ook de gelegenheid voor het opdoen van kennis. Daarbij wordt het volgen van het nieuws, blogs en het opzoeken van informatie genoemd.

Of de directe omgeving, familie en vrienden, invloed heeft op het nieuwe mediagebruik is moeilijk vast te stellen. Vrijwel alle ondervraagden veronderstellen dat hun omgeving en dan voornamelijk hun vrienden, actief zijn op het gebied van digitale media. Respondent 3 merkt op dat zijn gehele omgeving veel gebruik maakt van de computer en dat het een veelbesproken onderwerp is, maar hij geeft niet aan dat dit een directe aanleiding was tot zijn eigen actieve gebruik, net zo min als de rest van de respondenten.

5.1.3 Leesattitude tegenover het scherm

Een vergelijking van leesattituden tegenover het scherm is moeilijk nauwkeurig te maken. Dit komt omdat er verschillende media kunnen worden gebruikt met hun eigen voor- en nadelen, daarnaast zijn er verschillende soorten fictie en niet iedere respondent heeft met dezelfde media en dezelfde vorm van fictie ervaring. Om die reden is er een tabel gemaakt om deze vergelijking gemakkelijker te overzien:

Respondent	Geslacht	Generatie	Ervaring	Medium	Fictie	Oordeel
1	M	-	Ja	iPhone, computer	Roman, korte verhalen	Negatief
2	V	-	Ja	Computer, smartphone	Korte verhalen, gedichten	Negatief
3	M	-	Ja	Tablet	Roman, korte verhalen	Positief
				Computer, iPhone	algemeen	Negatief
4	M	+	Ja	Computer, tablet	Alle soorten fictie	Positief
5	V	+	Ja	Computer	Gedichten	Negatief
6	V	+	Ja	Laptop, computer	Gedichten, korte verhalen	Negatief

Twee van de zes respondenten zijn positief gezind wat betreft het lezen van het scherm. Een opvallend gegeven hierbij is dat zij beiden mannen zijn en lezen van een tablet. Respondent 3 geeft te kennen via een tablet prettig te lezen, maar het lezen van zowel de computer als van zijn iPhone zijn niet voor herhaling vatbaar. Als redenen noemt hij dat het hinderlijk is om voor een lange tijd achter een bureau te moeten zitten en ten tweede is lezen van een iPhone niet comfortabel vanwege het kleine scherm. Deze argumenten krijgen meer gewicht door de mening van andere respondenten. Ook respondent 1 en 2 geven te kennen dat het scherm van een iPhone te klein is. Bovendien wordt het lezen in een niet gemakkelijke positie opgemerkt door respondent 1, 2, 5 en 6. Daarnaast vormen redenen als vermoeide ogen, lage concentratie en veel randactiviteiten aanleiding tot een negatief oordeel.

Duidelijk naar voren komt dat men via het scherm op een andere manier leest in vergelijking met het lezen van gedrukte media. De respondenten lijken achter het beeldscherm het gevoel te hebben sneller te worden afgeleid, met als gevolg een oppervlakkig leesproces.

Verschillende respondenten maken een opmerking over kortere stukken tekst lezen, sneller

lezen en minder geconcentreerd zijn. Respondent 1 beschrijft deze andere manier van lezen als volgt:

“Ik lees veel langer aan één stuk door in een gewoon boek, veel geconcentreerder. Ik doe meer randactiviteiten. Ik scroll er meer doorheen en heb vaak tabbladen naar andere websites waar ik dan regelmatig op klik.” (R1)

Respondenten zijn over het algemeen op de hoogte van extra opties die de digitale media bieden. Met deze extra opties wordt bedoeld dat het lettertype en lettergrootte kan worden aangepast, aanwezigheid van een digitale bladwijzer, verandering van schermkleur en de mogelijkheid tot het maken van aantekeningen. Toch lijken deze opties niet overtuigend te zijn. Respondent 1 meent zelfs dat het zorgt voor te veel keuze en daardoor ook voor afleiding.

Een opvallend gegeven is dat de vrouwen wijzen op de associatie met het traditionele boek. Respondent 2 geeft bijvoorbeeld aan dat het voor haar het beeld van een roman en een computer samen niet klopt en licht dit verder toe: “Een roman wil ik vasthouden en lekker mee op de bank liggen of in bed. Ik vind ’t gewoon fijn aan lezen dat ’t juist uit een boek is; de vorm, het gevoel, zien hoeveel pagina’s je nog moet.” Ook het feit dat een e-boek niet weggezet kan worden in de boekenkast lijkt te zorgen voor een verlies.

Aangaande de prijs zijn de meningen verdeeld. Respondent 1 meent bijvoorbeeld aan ‘gewone boeken’ doorgaans weinig geld kwijt te zijn doordat hij ze vaak tweedehands koopt. E-boeken vindt hij te duur omdat hij ze ziet als enkel digitale teksten, waardoor hij er in vergelijking nog minder geld aan uit wil geven. Hij geeft het voorbeeld van een boek cadeau doen. Een traditioneel boek is veel persoonlijker en mooier in verhouding tot enkel een bestand op usb-stick of een code om het boek te downloaden. Hij is er zich van bewust dat het inhoudelijk om hetzelfde verhaal gaat, maar hecht toch meer waarde aan het tastbare effect. Respondent 3 sluit hierbij aan en kaart tevens aan dat hij het idee heeft dat het bestand ook eerder verloren kan gaan. Respondent 2 is nog stilliger en zegt helemaal geen geld te willen besteden aan een e-boek. Respondent 5 en 6, vrouwen van de oudere generatie, zijn milder ingesteld en zeggen indien zij wel positiever gezind zijn tegenover het schermlezen er ook een redelijke prijs/kwaliteit verhouding mag zijn. Vanzelfsprekend verwachten zij wel eerdere aanschaffing naarmate het product goedkoper is, maar dat is wellicht met ieder product. Tot slot is respondent 5 het meest bereid om een groter bedrag kwijt te zijn aan e-boeken. Hij

heeft er meer geld voorover omdat e-boeken voor hem een ideale uitkomst bieden en vindt ze het geld meer dan waard.

Lezen met een handicap

Uit onderzoek van het bureau Heliomare blijkt dat meer dan de helft van jonge patiënten met een lichamelijke beperking graag leest maar het boek niet kan vasthouden of de pagina's kan omslaan. Elektronische boeken zouden daarbij een grote steun zijn.²³ Gehandicapten zijn vaak niet vertrouwd met conventies van digitale teksten, maar daarentegen ook niet met die van het traditionele boek. Zij zijn niet gewend aan de digitale vorm van lezen, maar in veel gevallen ook niet of niet meer met de boekvorm. Vermoedelijk is de theorie van Bakker om die reden niet toepasbaar bij lezers met een handicap. De netgeners, mensen die met regulier computergebruik zijn gegroeid en de voorgaande generaties, die pas later in hun leven met digitale media in aanraking zijn gekomen zijn, zijn of vertrouwd met de digitale vorm of met de papieren variant. Omdat mensen met een handicap onder geen van beide groepen onder te verdelen zijn, betekent het in ieder geval een compleet nieuwe leeshouding.

Onderstaande voorbeelden van respondent 4 ondersteunen dit vermoeden:

‘Omdat ik een handicap heb, is het voor mij moeilijk om in normale boeken te lezen. Ik kan een boek moeilijk openhouden en ’t kost me veel energie. Nu ik deze tablet op mijn rolstoel heb zitten is het voor mij veel toegankelijker.’

Ook als het gaat om een andere manier van lezen is hij zeer positief:

‘Deze media bieden mij meer mogelijkheden. Over een gewoon boek lezen doe ik namelijk heel lang en met veel moeite, terwijl het digitaal veel sneller gaat. Ik kan op m'n gemak lezen en ik lees eigenlijk altijd best wel geconcentreerd, juist omdat ik geen afleiding van lichamelijke inspanningen moet leveren. Bij een gewoon boek moet ik toch regelmatig pauzeren omdat ik anders pijn krijg aan mijn handen.’

Tevens de prijs maakt hem niet aan het twijfelen:

²³ Heliomare. Online: <http://www.openwijs.nl/wat-kunnen-wij-u-bieden/ict-en-zorg-0>. Laatste raadpleging: 13-10-2011.

‘Ik heb er ook meer geld voor over omdat ’t voor mij een ideale uitkomst biedt. Meer dan een gewoon boek.’

5.1.4 Toekomstperspectief

Aangaande de toekomst en het lezen van het scherm zijn de antwoorden eenduidig. Alle respondenten geven te kennen dat zij vermoeden dat het gebruikelijker wordt om fictie te lezen via digitale media. Wel is de één positiever dan de ander. Respondent 4 is bijvoorbeeld een stuk resoluter in verhouding met respondent 5, die het digitale lezen meer ziet als een verplichting:

“Ook de kinderen van nu raken steeds meer gewend om vanalles op de computer te doen dus voor hun is ’t al geen stap meer die ze hoeven te maken. Ik denk dat er gewoon een generatie tussen moet zitten. Het boek zal natuurlijk wel blijven bestaan, maar ik denk dat ’t minder gebruikelijker wordt en dat het meer iets nostalgisch wordt.” (R4)

“Ik kan me voorstellen dat wanneer het gebruikelijker wordt, dat ik misschien er ook wel aan meedoe. Maar nu nog niet in ieder geval. Misschien biedt het ook wel voordelen voor het ouder worden; toch het grotere lettertype. Daarnaast denk ik dat andere mensen er wel meer gebruik van gaan maken. Dat dat misschien net zo gaat als met de telefoon, computer, televisie, cd’s, dat iedereen er een paar jaar over doet om om te schakelen. Veel mensen houden toch ook graag aan het oude vast.” (R5)

Voorkeur voor het medium gaat vooral naar de tablet door respondent 2, 3, 4 en 6.

Respondent 5 duidt met iets vagere termen als ‘iets draagbaars’ op een dergelijk product en respondent 1 kijkt uit naar de ontwikkelingen in de toekomst. Hij denkt dat een opvouwbaar of oprolbaar scherm wellicht meer mogelijkheden voor hem biedt. Welke teksten vooral gelezen zullen worden is moeilijk te voorspellen. Er wordt niets specifiek over een bepaald soort tekst gemeld.

Ook is er enig verschil op te merken wat betreft motivatie. Respondent 1, 3 en 4 geloven dat door verdere ontwikkeling media meer toegankelijk worden en dus ook gebruiksvriendelijker. Daarnaast spreekt iedere respondent over het vermoeden dat het schermlezen steeds normaler wordt en verwacht men dat op een gegeven moment men er niet meer omheen kan.

Respondent 1 geeft bovendien aan dat het milieu een belangrijke factor zal zijn. Er zal immers een stuk minder ‘papierverspilling’ zijn.

5.2 Kwantitatief onderzoek

Bij het analyseren van de gegevens van de enquêtes zijn verschillen getoetst met de non-parametrische toets Mann-Whitney, significantieniveau (α) van ≤ 0 . Deze toets wordt gebruikt omdat er gemeten wordt op nominaal of ordinaal niveau. Voor zowel twee groepen in de categorie leeftijd en twee groepen binnen de categorie geslacht. Ondanks dat parametrische toetsen minder snel significanties tonen, is er toch gekozen voor de non-parametrische toets. Met veel vragen is er gewerkt met de likertschaal die onder de intervallschaal kan worden gerekend, maar ook veel vragen vallen niet onder de interval- of ratiovorm. Daarnaast bleek ook uit de Kolmogorov-Smirnov dat niet alle data normaal verdeeld zijn.

De onderstaande resultaten worden weergegeven voor de algemene groep respondenten en vervolgens voor de twee geslachts- en leeftijdscategorieën. Wanneer verschillen tussen groepen significantie vertonen, zal ook gekeken worden of er interactie bestaat. Dat wil zeggen dat er categorieën gemaakt kunnen worden van oudere / jongere mannen en oudere / jongere vrouwen.

Ook bij het kwantitatieve resultatenoverzicht zal er gewerkt worden met de vier achtereenvolgende thema's: leesattitude algemeen, mediagebruik, leesattitude tegenover het scherm en toekomstperspectief. Tot slot zullen deze vier thema's aan elkaar verbonden worden om verbanden te leggen en conclusies te kunnen trekken.

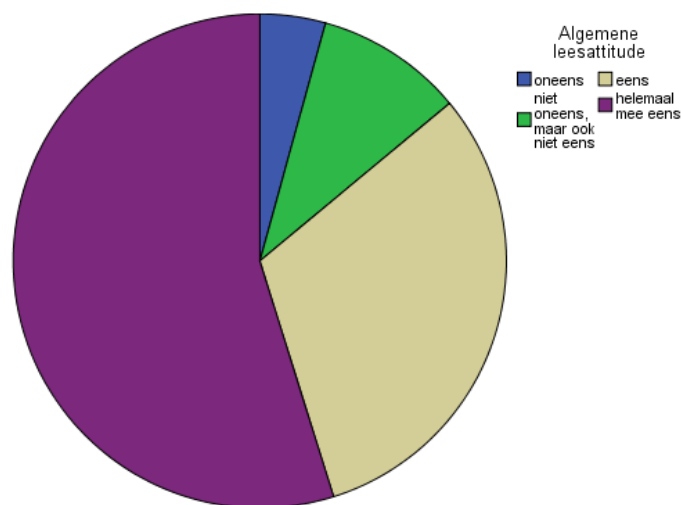
5.2.1 Leesattitude algemeen

Door middel van de reliability analyse zijn er van de verschillende vragen en stellingen met betrekking tot de leesattitude één nieuwe variabele gemaakt die de algemene leeshouding weergeeft. De onderstaande stellingen zijn samengevoegd tot één variabele gebaseerd op de Cronbach's Alpha die daarna volgt:

- Ik lees vaak
- Ik lees graag.
- Door te lezen voel ik mij slimmer.
- Door te lezen begrijp ik meer van de wereld om mij heen.
- Ik herken me vaak terug in de hoofdpersoon.
- Door te lezen leer ik mijzelf beter kennen.
- Als ik aan het lezen ben heb ik het gevoel dat ik nuttig bezig ben.
- Ik vind het interessant om het met andere mensen over boeken te hebben.
- Ik koop regelmatig boeken.
- Mijn ouders stimuleerden mij om te lezen.

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
graag	32.17	35.253	.494	.757
vaak	31.65	32.058	.406	.770
slimmer	33.01	33.750	.510	.752
ouders	32.86	34.426	.352	.772
wereld	33.05	34.356	.392	.766
herken	33.67	34.616	.440	.760
mezelf	33.30	35.321	.429	.762
nuttig	32.96	34.216	.549	.750
andere	32.83	32.992	.615	.740
koop	33.34	31.772	.426	.766

Op deze vragen samen reageerde geen enkele respondent op de waarde van “helemaal oneens”, slechts 4 op “oneens”, 9 mensen “neutraal”, 29 mensen “eens” en 51 mensen “helemaal mee eens”. Die cijfers duiden op een positieve houding tegenover lezen. Om te kijken of er enig verschil te zien is bij geslacht en leeftijd is de Mann-Whitney toets uitgevoerd. De p-waarde van 0,236 geeft aan dat er geen significant verschil aanwezig is tussen mannen en vrouwen. Als het gaat om leeftijd is de p-waarde 0,553, wat eveneens aantoont dat er geen significante interactie te constateren valt.

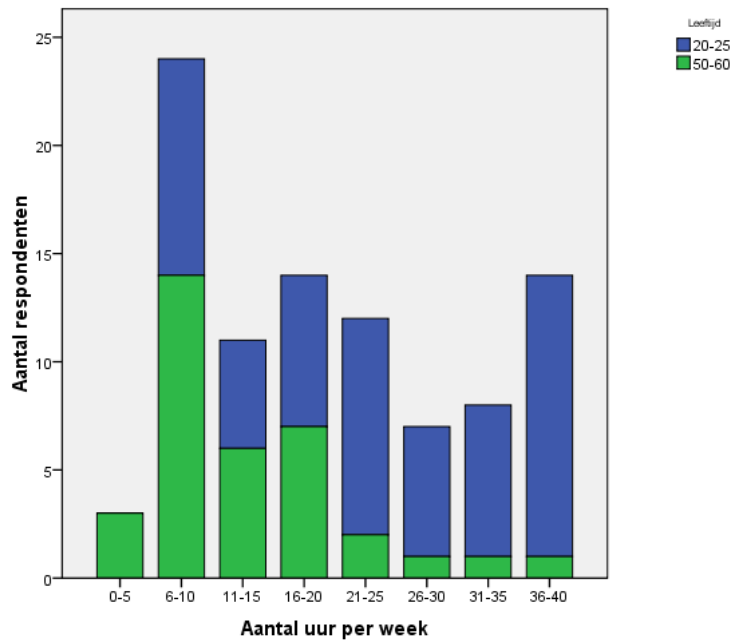
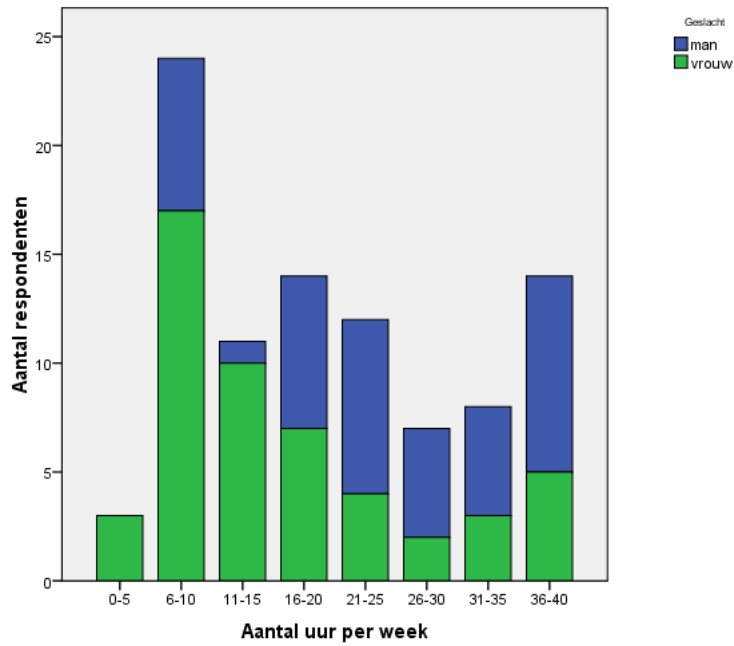

5.2.2 Mediagebruik

De vragen die zijn gebruikt om de digitale vaardigheden te meten, correleerden niet voldoende en daarom is de vraag ‘*Hoeveel uur besteedt u gemiddeld per week aan nieuwe media?*’ gekozen om mee te werken. De andere vragen hadden namelijk specifiek betrekking op mediagebruik tijdens het werk en in de vrije tijd, terwijl de gekozen vraag algemeen van inhoud is. De antwoorden op die vraag zijn als volgt te verdelen:

Aantal uur	Frequentie	Percentage
0-5	3	3.2
6-10	24	25.3
11-15	11	11.6
16-20	14	14.7
21-25	12	12.6
26-30	7	7.4
31-35	8	8.4
36-40	14	14.7

Het is moeilijk een grens te stellen wanneer iemand veel gebruik ergens van maakt of niet. Veel of weinig zijn relatieve begrippen. Wat voor de één veel is, is voor de ander weinig. De Mann-Whitney-test geeft aan dat er voor zowel leeftijd als geslacht sprake is van significantie. Op het gebied van zowel leeftijd en geslacht is de p-waarde 0,00. Onderstaande staafdiagrammen geven aan dat mannen meer vertegenwoordigd zijn bij het hogere aantal uren en vrouwen bij het lagere aantal uren. Als het gaat om leeftijd is er een overduidelijk verschil tussen de twee generaties. Jongeren maken wekelijks meer gebruik van nieuwe media in vergelijking met de oudere generatie.

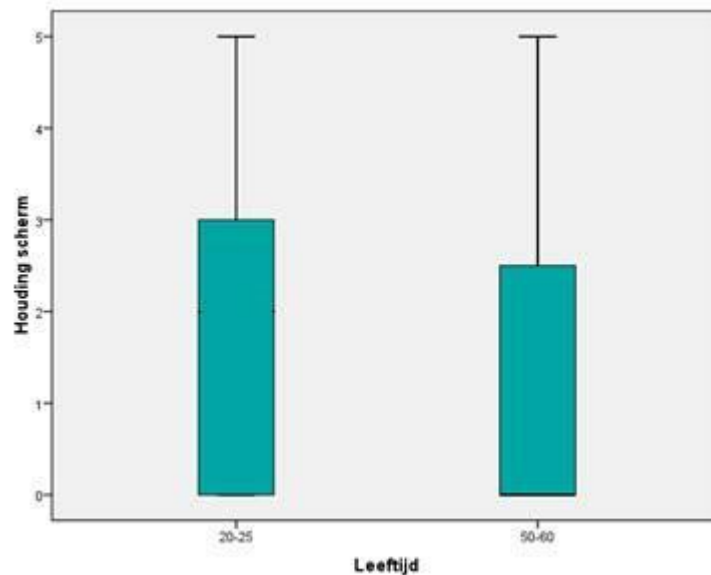
Uit onderstaande tabel kan vervolgens opgemaakt worden dat voornamelijk oudere vrouwen gemiddeld lager scoren. Met andere woorden; oudere vrouwen maken minder gebruik van nieuwe media in verhouding met oudere mannen en de jongere leeftijdscategorie.

Geslacht	Leeftijd	Gemiddelde
man	20-25	5.79
	50-60	4.15
vrouw	20-25	4.62
	50-60	2.45

5.2.3 Leesattitude tegenover het scherm

Zowel de positieve als de negatieve vragen en stellingen met betrekking tot de houding tegenover het scherm vertoonden een hoge correlatie van 0,9. Dat wil dus zeggen dat er een sterk verband tussen de verschillende variabelen aanwezig is.

Cijfers uit de Mann-Whitney toets wijzen uit dat er tussen de geslachten geen significant verschil aanwezig is met een p-waarde van 0,237, maar bij leeftijd daarentegen is een p-waarde van 0,028 geconstateerd en dus weldegelijk een significant verschil op te merken. In de onderstaande boxplot is dit verschil overzichtelijk weergegeven. Duidelijk wordt dat de hogere leeftijdsgroep een negatievere houding heeft tegenover het schermlezen, maar daarnaast lijkt de jongere groep ook niet overtuigend positief te staan tegenover lezen via digitale media.

Een opvallend gegeven is bovendien dat jongeren relatief meer ervaring hebben met het lezen van het scherm. 55,2 % van de jongeren heeft ervaring, terwijl bij de ouderen slechts 28,6% ervaring heeft. Tevens valt de oudere generatie enkel onder de groep computer- en laptopgebruikers. Ook bij de jongeren maakt de meerderheid gebruik van de laptop en computer, maar vier van de ondervraagden hebben ook ervaring met lezen van een smartphone en zowel bij tablet, netbook en e-reader is er één gebruiker. Dit is geen erg groot verschil, maar wel een kanttekening waard.

Op de vragen met betrekking tot de prijs en aanbod werd er over het algemeen neutraal gereageerd. Daarentegen gaven vragen aangaande het missen van het vertrouwde gevoel van het traditionele boek meer verklaring. 80% van de ondervraagden geeft aan de geur en het gevoel van het papier te missen en 66% meent het jammer te vinden dat een e-boek niet in de boekenkast gezet kan worden.

Wel lijken de geënquêteerden enthousiast over de lichamelijke gemakken die digitale media bieden. 64 % geeft aan dat het een voordeel is dat je een e-boek makkelijker mee kan nemen. Daarnaast meent tevens 64% dat een e-boek ideaal is voor op reis en 51% ziet het makkelijker en lichter hanteerbaar zijn van sommige digitale media als een voordeel.

5.2.4 Vergelijking traditioneel- en schermlezen

Uit de antwoorden op de enquêtevragen kan opgemaakt worden dat er een verschil is tussen de manier van lezen uit een boek en het lezen van een scherm. Een voorbeeld is de leesfrequentie. Er wordt met een meerderheid van 52% dagelijkse lezers en 23% wekelijkse lezers overwegend vaker gelezen uit het traditionele boek. De lezers van het scherm zijn geen frequente lezers: 43% leest één keer per half jaar, 17% zelfs één keer in het jaar, tegenover 6% dagelijkse lezers en 4% wekelijkse lezers. Ook is de tijdsbesteding aan het lezen via digitale media korter: 49% leest minder dan 15 minuten en 34% tussen de 15 en 30 minuten. Lezers van gedrukte media menen langer achter elkaar te lezen. Hierbij valt een meerderheid van 46% onder de categorie 31 tot 60 minuten.

Er komt een optimistischer beeld naar voren als er een vergelijking wordt gemaakt met vijf jaar geleden. Antwoorden van de respondenten zijn gemiddeld verdeeld over de categorieën meer, minder en evenveel als het gaat om leesfrequentie van het gedrukte boek. Bij het lezen van het scherm is er wel een duidelijk meerderheid van 66% die meer leest van het scherm in vergelijking met vijf jaar geleden.

5.2.5 Toekomstperspectief

Bij de vraagstellingen die betrekking hebben op de toekomst van het digitale lezen, is er geen significant verschil geconstateerd aangaande geslacht of leeftijd, maar is er wel een optimistische visie te onderscheiden. Op de vraag ‘Denkt u in de toekomst wel of meer gebruik te maken van digitale teksten?’ antwoordden bijna driekwart van de ondervraagden met ‘ja’.

Ja		72.45 %
Nee		27.55 %

Als redenen staan werk- of opleidingsgerelateerde werkzaamheden bovenaan met 68%. Daarnaast is de verwachting dat zowel e-boeken als de media goedkoper zullen zijn een motivatie voor 33% van de geënquêteerden. Ook denkt 11% dat er minder aanbod zal zijn van gewone boeken en wil 17% meegaan met de tijd.

Voorkeur voor het medium gaat met een meerderheid van 41% uit naar de tablet. Daarnaast komen de e-reader en laptop op een tweede en derde plek. Deze drie media hebben gemeen dat zij draagbaar zijn en bestaan uit een relatief groot scherm. De mobiele telefoon, smartphone en de computer zijn een stuk minder populair. Opvallend is dat de eerste twee media kleine schermen bevatten en dat men bij de computer gedwongen wordt op dezelfde plek te blijven.

E-reader		39.73 %
Mobiele telefoon		4.11 %
Smartphone (bv. iPhone)		12.33 %
Tablet (bv. iPad)		41.1 %
Laptop		31.51 %
Computer		9.59 %

6. Conclusie

Tot slot zal met behulp van de voorafgaande resultaten, zo ver het mogelijk is, een antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag: Is er verschil in leesattitude tegenover het traditionele boek in verhouding met een digitaal medium?

Er is nagegaan of de leesattitude beïnvloedbaar is door het medium waarop fictie gedragen wordt. Blijft deze houding stabiel, wordt deze juist gestimuleerd of is er geen sprake van verandering? Voorafgaand aan het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek, was er de verwachting dat de leesattitude stabiel zou blijven mits de vaardigheden in de omgang met de nieuwe media ontwikkeld zijn. Variabelen leeftijd en geslacht zijn daarbij onmisbare factoren omdat eerder onderzoek uitwees dat de jongere generatie en het mannelijke geslacht meer ervaring en affectie hebben met nieuwe media. Echter staat daar tegenover de tendens van de vrouwelijke lezeressen die overwegend grotere leesfanaten zijn. Theorie toont aan dat de attitude moeilijk beïnvloedbaar is en daarmee ontstond de verwachting dat ook de leeshouding van de vrouwen niet snel wankel staat.

Het kwalitatieve onderzoek diende voornamelijk als een oriënterend onderzoek. De resultaten leidde tot aanpassingen van de enquête en ook leende deze vorm van onderzoek zich voor meer diepgang waar het kwantitatieve gedeelte dit wellicht niet kon bieden. Er is uitgebreid ingegaan op achterliggende motivaties, behoeften en meningen van de respondenten. Vermoedelijk zijn daarbij ook onbewuste gedachten naar voren gekomen die bij een enquête niet aan bod gekomen zouden zijn. Uit de interviews bleek dat alle zes de respondenten, zowel mannen als vrouwen en jongeren als ouderen, een positieve leeshouding tegenover lezen vertonen. Een opvallend gegeven daarbij is, is dat ieder van hen zich er van bewust is dat hij of zij zich in een positieve leesomgeving bevindt. Bij genrevoorkeuren is er enig verschil te herkennen tussen de geslachten. De mannen lijken liever verhalen te lezen met een avontuurlijk thema en bij vrouwen lijkt het meer te draaien om de gevoels- en belevingswereld van de hoofdpersonages en niet zozeer om de gebeurtenissen. Tussen de twee generaties viel er op het vlak van de leesattitude geen opmerkelijke aspecten op. Als het gaat om het digitale gebruik trekt wel een zekere tweedeling de aandacht. Enkel de respondenten van de jongere generatie zijn in het bezit van een smartphone en ook wat betreft de gebruikersfrequentie scoren de vrouwen van de oudere generatie opvallend laag. Zij besteden slechts een half uur tot een uur per week aan digitale media en de overige respondenten zes tot acht uur. Tevens is een opvallend gegeven dat deze vier respondenten

een draagbaar medium bezitten, wat wellicht ook van invloed kan zijn. Uiteindelijk wordt duidelijk dat vier van de zes respondenten lezen van gedrukte media stellig verkiezen boven lezen vanaf digitale media. De twee respondenten die wel positief staan tegenover lezen van het scherm zijn beide van het mannelijke geslacht, maar uit zowel de hoge als uit de lage leeftijdscategorie. Ook moet opgemerkt worden dat de man van de oudere generatie tevens een lichamelijke beperking heeft waardoor hij in hoge mate profiteert van het lezen van het lezen van het scherm. Het lezen van boeken was voor hem problematisch. Daarnaast is opvallend dat de twee respondenten beiden beschikken over een tablet.

Terugkomend op de overige vier respondenten, die gedrukte media verkiezen, die spreken voornamelijk over langere stukken tekst zoals romans of novellen. Bij vooral deze vormen van fictie prefereert men het traditionele boek. Een van de redenen die zij aangeven is de lage concentratie. Tijdens het lezen van het scherm is het gebruikelijker om randactiviteiten te verrichten. Ze zijn snel afgeleid door meerdere mogelijkheden die de digitale media bieden zoals surfen, maar ook het krijgen van vermoeide ogen achter het scherm kan ervoor zorgen dat men liever even iets anders tussendoor doet. Ook is er meermaals gewezen op het nadeel van het te kleine scherm van de smartphone waardoor men moeite heeft met lezen voor een langere tijd. Daarenboven is er notitie genomen van een negatieve associatie tegenover digitale media die niet direct verklaarbaar is, maar meer betrekking heeft op een gevoelskwestie. Bij het gedeelte over computergebruik wordt er gesproken over verveling, gewoonte, het verslavende effect, doelloos rondsurfen en dat men beter iets anders nuttigs had kunnen doen. En specifiek over het lezen van het scherm wordt er door een respondent uitgelegd dat het voor haar gevoel niet lijkt te kloppen, lezen van het scherm. De link tussen bijvoorbeeld een roman en de computer kan zij niet leggen. Daarbij worden door verschillende respondenten gewezen op het missen van het tastbare en het feit dat een boek niet in de boekenkast gezet kan worden. Ondanks dit negatief ogende resultaat, zijn alle respondenten relatief enthousiast over lezen van het scherm in de toekomst. De verwachting is onder hen allen dat zij denken meer gebruik te maken van fictie via digitale media. Welke vorm van fictie wordt niet duidelijk, maar wel welk medium: vier van de zes respondenten noemen de tablet, één doelt op een dergelijke product met de uitdrukking ‘iets draagbaars’ en de overgebleven respondent is positief over de technische ontwikkelingen en verwacht een opvouw- of oprolbaar scherm.

De kwantitatieve gegevens kunnen deze uitkomsten bevestigen. 72% van de respondenten heeft te kennen gegeven dat zij verwachten in de toekomst wel of meer gebruik te maken van

fictie via digitale media. En bovendien kiest daarbij de meerderheid eveneens de tablet als medium. Daaropvolgend zijn de e-reader en laptop redelijk populair en scoren de smartphone en computer laag. Hierbij wordt nogmaals opgemerkt dat de voorkeurmedia draagbaar zijn en met schermen die redelijk groot van formaat zijn. De zwaarwegende redenen voor deze optimistische visie tegenover digitale media in de toekomst zijn de verwachtingen dat men meer werk- of opleidingsgerelateerde werkzaamheden zal moeten verrichten en het vooruitzicht dat de producten goedkoper zullen zijn.

De cijfers betreffende de algemene leesattitude duiden op een positieve houding van haast alle respondenten. Net zoals bij het kwalitatieve onderzoek was er geen significant verschil onder zowel de mannen en vrouwen en jongeren en ouderen. Bij het gebruik van digitale media waren er voor beide variabelen wel significantie. De mannen zijn meer vertegenwoordigd bij het hogere aantal uur en vrouwen bij het lagere aantal uur. Als het gaat om leeftijd is er een overduidelijk verschil tussen de twee generaties. Jongeren maken wekelijks meer gebruik van nieuwe media in vergelijking met de oudere generatie. En wederom zijn het voornamelijk de oudere vrouwen die het laagst gemiddelde aantal uren aan digitale media besteed. Deze gegevens sluiten nauw aan bij de theorie van Bakker en de cijfers van het SCP.

Als het gaat om de leesattitude tegenover fictie van het scherm is er enkel significantie bij de leeftijdscategorie. Waarneembaar is dat de oudere leeftijdsgroep een negatievere houding tegenover het lezen via digitale media heeft en ook minder ervaring heeft in verhouding met de jongere generatie. Ook met deze gegevens kan er een link gelegd worden naar de 'netwerkgeneratie' uit het werk van Bakker en bovendien zijn daarmee overeenkomsten te ontdekken met de resultaten van het onderzoeksbureau Gartner. Opvallend bij deze resultaten is dat de oudere generatie enkel onder de groep computer- en laptopgebruikers valt. Dat wil mede zeggen dat zij niet in staat waren tot het makkelijk veranderen van positie en het gelezene met zich mee te dragen. Uit de cijfers van de enquête komt uit dat belangrijke, verklarende redenen het missen van de geur plus het gevoel van papier zijn en ook de teleurstelling dat het e-boek niet in de boekenkast te kunnen zetten. Prijs en aanbod lijken minder van invloed, aangezien er op deze vragen over het algemeen neutraal gereageerd werd. Wel lijken de geënquêteerden enthousiast over de lichamelijke gemakken die digitale media bieden.

Bij een vergelijking van het scherm- en papierlezen wordt duidelijk dat ieder medium tevens een andere manier van lezen vergt. Traditionele boeklezers lezen met grotere frequentie in verhouding met lezers van het scherm. Ook leest men via het digitale medium korter dan wanneer men uit een boek leest. Echter is er wel een stijgende lijn te zien wat betreft de

frequentie ten opzichte van vijf jaar geleden. Dit sluit wederom aan bij de optimistische kijk naar de toekomst.

7. Kritische terugblik

Onderzoek is gericht op antwoord geven op de verschillende vraagstellingen. In welke mate de bevindingen en conclusies deze vragen kunnen beantwoorden hangt af van de kwaliteit van de waarnemingen. Deze kwaliteit wordt gewaarborgd door de manier van operationalisering. Bij dit onderzoek zal er wellicht de aanwezigheid zijn van toevallige meetfouten, zoals een vergissing bij het invullen van een vraag of het maken van typefouten. Door middel van nauwkeurig nakijken is er de verwachting dat dergelijke fouten zo min mogelijk zijn voorgekomen. Wanneer het gaat om validiteit gaat het om systematische fouten die zorgen voor een vertekening van de resultaten. Een veelvoorkomende systematische fout is die van de sociaal wenselijke antwoorden. Deze sociale wenselijkheid kan leiden tot responsvertekening. Bij dit onderzoek kan het zijn dat respondenten verwachten dat vaak lezen of een positieve leeshouding wellicht de norm is. De kans dat deze fout gemaakt werd, is zo klein mogelijk gehouden door bij zowel de enquêtes als bij de interviews te wijzen op de anonimiteit. Ook werd er benadrukt dat er geen goede of slechte antwoorden zijn, omdat het slechts draait om de mening en ervaring van de respondenten. Bovendien zijn bij het opstellen van de enquêtes en het maken van de topiclijst speculaties ontweken.

Ook is het van belang bij het nagaan van de validiteit of er daadwerkelijk gemeten wordt wat men wil weten. Dit betreft de constructvaliditeit. Bij het maken van de topiclijst en de enquêtevragen is daarom gelet op een nauwkeurige omzetting van begrippen uit de theorie naar vragen. Hierbij vormt ook de inhoudsvaliditeit een belangrijk aspect: er is zorgvuldig nagegaan wat er verstaan wordt onder belangrijke begrippen die gebruikt worden. Een andere vorm van validiteit is de convergente validiteit. Wanneer het gaat om de convergentie wordt er gekeken naar de mate waarin verschillende onderzoeken waarbij hetzelfde gemeten wordt ook daadwerkelijk overeenkomen. Bij dit onderzoek wordt er verwezen naar de twee verschillende methoden binnen het onderzoek, maar ook naar onderzoeken genoemd in het theoretisch kader.²⁴

Desondanks zijn er na het evalueren van het onderzoek een aantal tekortkomingen ontdekt. Bij het kwantitatieve gedeelte zijn er gaandeweg twijfels gekomen of de digitale verspreiding van de enquêtes wel de juiste keuze is geweest. Het zorgde inderdaad voor een snelle respons, maar vermoedelijk wel door de mensen die actief zijn op digitaal gebied. Het invullen van digitale enquêtes vergt toch een zekere bekwaamheid, zij het een minimale. Daarnaast viel op

²⁴ Boeije, H. (2006). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Den Haag: Boom Onderwijs. 30-52.

dat de oudere generatie langer op zich lieten wachten en kleiner van aantal was. Om dit aantal te vergroten en het tempo te versnellen was het nodig om extra e-mails te sturen.

Er zijn daarbij ook een aantal aspecten die openstaan voor verbetering bij eventueel vervolgonderzoek. Misschien zou het interessant zijn om in te gaan op de mening van mensen die geen ervaring met lezen van digitale media hebben en te achterhalen waarom dit nog niet het geval is. Daarnaast kan een studie naar ieder medium apart meer duidelijkheid verschaffen. In principe zijn er tussen de verschillende digitale media veel gebruikersverschillen en daarom is het moeilijk om hier een heldere vergelijking van te maken. Ook, zoals al eerder vermeld, is onderzoek naar digitaal lezen met een koppeling naar mensen met een handicap wellicht een interessant thema.

8. Literatuur

Aaftink, C. (2009). *Methoden van publieksonderzoek*.

Ajzen, I. (2001). Attitudes. *Annual Review of Psychology*. Milton Keynes: Open University Press.

Bakker, N. (2010) *Digitaal literair lezen – doen we het al?*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Bakker, N. (2009) *Help, de woorden en zinnen ontglippen me! Een literatuuronderzoek naar het lezen van literaire teksten in een digitaal tijdperk*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Boeije, H. (2006). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Den Haag: Boom Onderwijs. 30-52.

Boekman Stichting. (2008). *Onderzoek boekcultuur*. Online: http://www.boekman.nl/documenten/onderzoek_boekcultuur_startnotitie.pdf

Garbe, C. (2002). De literaire socialisatie van jongeren in de mediamaatschappij – onderzoeksperspectieven uit Duitsland. In: A. Raukema, D. Schram & C. Stalpers: *Lezen en leesgedrag van adolescenten en jongvolwassenen*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Heliomare. Online: <http://www.openwijs.nl/wat-kunnen-wij-u-bieden/ict-en-zorg-0>. Laatste raadpleging: 13-10-2011.

Knulst, W., & Kraaykamp, G. (1996). *Leesgewoonten*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Knulst, W., & Kraaykamp, G. (2004). *Achter de schermen. Een kwart eeuw lezen, luisteren, kijken en internetten*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Lewis, R. & W. Teale (2004). Another look at secondary school student's attitudes towards reading. *Journal of Reading Behavior*. (12:3).

Lewis, R., & Teale, W. (1982). Primary School Students' Attitudes toward Reading in *Journal of Research in Reading*, (13: 2).

Lierop-Debrauwer, H. (1990). *Ik heb het wel in jouw stem gehoord. Over de rol van het gezin in de literaire socialisatie van kinderen*. Delft: Eburon.

Liu, Z. & Huang, X. (2008). *Gender differences in the online reading environment* in *Journal of Documentation*. (64:4).

Oskamp, S. (1991). *Attitudes and opinions*. New Jersey: Prentice Hall.

Petrou, A. (2011). <http://www.techeye.net/business/paper-screwed-up-in-favour-of-digital-readers>. Laatste raadpleging: 18-07-2011.

Rasinski, T., & Fredericks, A. (1998). *The second best reading advice to parents. The reading Teacher*. Oxford: University Press.

Schram, D. (1999). *Kracht van het lezen*. Utrecht: Faculteit der Letteren, Universiteit Utrecht.

Sociaal en Cultureel Planbureau. (2010). *Tijdsbesteding.nl*. Online:
<http://www.tijdsbesteding.nl>.

Slotboom, A. (1996). *Statistiek in woorden. De meest voorkomende termen en technieken*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Stalpers, C. (2005). *Gevormd door leeservaringen. De relatie tussen leesattitude, het lezen van fictie en het voornemen van adolescenten om lid te blijven van de openbare bibliotheek*. Tilburg.

Stokmans, M. (2006). *Leesattitude: de motor achter leesgedrag?!* Amsterdam: Stichting Lezen.

Stokmans, M. (2001) The effect of involvement on the reading attitude-behavior relationship. In Scott, A.J. (Ed.), *XXVI Annual Colloquium on Research in Economic Psychology: Environment and Wellbeing*. Bath, UK: University of Bath.

Vylder de, A. (2009). *Leidt voorlezen tot een beter leesattitude?* Delft: Eburon.

9. Bijlage

Topiclijst:

In het kader van mijn afstudeerscriptie, voor de Bachelor Taal- en Cultuurstudies aan de Universiteit van Utrecht, doe ik een onderzoek naar fictie en nieuwe media. Hartelijk dank dat u tijd heeft vrij gemaakt voor dit interview. U hoeft zich geen zorgen te maken of de antwoorden goed of fout zullen zijn, want u hoeft slechts te praten over uw mening en uw ervaring.

Persoon

- Leeftijd
- Geslacht

Fictie algemeen

- *Leesactiviteit*

Frequentie: Leest u regelmatig boeken? Zo ja, hoe vaak ongeveer? Leest u meer of minder dan vroeger?

Hoe lang leest u gemiddels in een boek en op welke tijdstippen?

Genres: Ervaring met welke? Voorkeur?

- *Motivatie/Persoonlijke betekenis*

Wat is uw motivatie voor het lezen?

(bv. leerzaam/identificatie/emotioneel/ontspanning/esthetisch)

- *Omgeving*

Heeft uw omgeving (vrienden, familie) een grote literaire interesse?

Hoe zou u de mate van uw literaire activiteit beschrijven ten opzichte van die van uw omgeving? Hebben jullie 't weleens over boeken die jullie gelezen hebben met elkaar?

- *Opvoeding*

Bent u opgevoed met lezen als belangrijk element? Lazen uw ouders bijvoorbeeld weleens voor? Waren er veel boeken in huis aanwezig? Werd er gepraat met uw ouders over boeken?

Digitaal gebruik algemeen

- *Digitale activiteiten*

Welk medium heeft u in uw bezit? Waar gaat uw voorkeur naar uit?

Frequentie: Hoeveel uur in de week?

Meer dan vroeger?

Welke activiteiten? Kunt u websites maken? Download u vaak muziek of films?

Speelt u ook spelletjes?

- *Motivatie*

Om welke redenen gebruikt u deze media?

(bv. handig / leerzaam/ontspanning)

- *Omgeving*

Wordt er in uw omgeving veel gebruik gemaakt van digitale media?

Hoe zou u de mate van gebruik beschrijven ten opzichte van die van uw omgeving?

Hebben jullie 't weleens over jullie activiteiten met elkaar?

- *Opvoeding?*

Indien van toepassing: staan uw ouders positief tegenover de nieuwe media?

Fictie van het scherm

- *Ervaring*

Heeft u weleens fictie van een scherm gelezen?

Zo ja, hoe heeft u dat ervaren? Was dit een gedicht/novelle/kort verhaal?

Leest u op een andere manier? (sneller/scannen/minder zorgvuldig/tussendoor surfen)

Hoe lang leest u gemiddeld per keer?

Heeft u het gekocht/gedownload?

- *Medium*

Welk medium heeft u daarvoor gebruikt? Waarom heeft u voor dit medium gekozen?

- *Vergelijking scherm versus papier*

In vergelijking met het traditionele boek, wat vindt u de voor- en nadelen van het lezen via het scherm?

Ingaan op: vakantie/reizen/winkel vs. website/kosten/vormgeving/emotionele waarde/praktische redenen/aantekeningen maken/digitale bladwijzer/lettertype/grootte kunnen aanpassen/met plaatjes-beelden-geluid

Toekomstbeeld

- *Wél / vaker gebruik maken*

Wat zijn uw verwachtingen? Op welke termijn?

Welke soort teksten denkt u (meer) te gaan lezen?

- *Medium*

Welk medium denkt u (meer) te gaan gebruiken?

- *Motivatie*

Waarom denkt u (meer) te gaan lezen van het scherm of juist niet?

Eventueel ingaan op: prijs/aanbod/praktische redenen

Dit was de laatste vraag van het vraaggesprek. Hartelijk dank voor uw medewerking aan mijn onderzoek. Zou U het op prijs stellen het eindwerkstuk toegestuurd te krijgen via de email? Alle informatie die u vandaag gedeeld hebt blijven anoniem.

Hiermee is een eind gekomen aan deze onderzoekssessie. Hebt u nog vragen? Of iets op te merken wellicht?

Interviews

Respondent 1	
Datum	Zondag 29 mei
Tijdstip	12.00 uur
Locatie	Utrecht, thuis bij de respondent
Leeftijd	25 jaar
Geslacht	Man
Opleiding	HBO

I: Voor mijn afstudeerscriptie doe ik een onderzoek naar fictie en nieuwe media. Met fictie bedoel ik gedichten, korte verhalen, romans en novellen. Het gaat dus niet om teksten zoals e-mails, studiestof of nieuwsartikelen. Ook hebben de vragen betrekking op teksten die je in je vrije tijd leest en dus niet voor je studie of werk. Ik zou je graag een paar vragen willen stellen over lezen en het gebruik van nieuwe media. Je hoeft je geen zorgen te maken of de antwoorden goed of fout zijn, want je hoeft slechts te praten over jouw mening en ervaring. Eerst zal ik een paar vragen stellen over lezen in het algemeen. Kan je mij daar wat meer over vertellen? Lees je bijvoorbeeld regelmatig boeken?

R: Op zich lees ik wel regelmatig boeken. De ene week lees ik meer dan de andere week.

I: En hoeveel lees je dan ongeveer gemiddeld in een week dat je veel leest?

R: Ik probeer eigenlijk altijd wel in een boek bezig te zijn. Ik lees dus eigenlijk wel dagelijks.

I: Oke. En lees je bijvoorbeeld meer dan vroeger of is dat ongeveer gelijk?

R: Nee ongeveer gelijk, want vroeger las ik ook al veel. Maar wel ander soort boeken natuurlijk.

I: En welke genres lees je vooral?

R: Vooral verhalen die met geschiedenis te maken hebben.

I: Welk soort boeken las je vroeger veel?

R: Kinderboeken vooral. Jan Terlouw, daar las ik heel veel van. Met pratende dieren.

I: En als je nadenkt waarom je leest, wat het voor je betekent, wat je motivatie is om te lezen, kan je dat beschrijven?

R: Ja zeker. Ik denk dat ik vooral lees om kennis op te doen. Over een heel tijdsperiode. Hoe een tijdsperiode was. Als je bijvoorbeeld op internet informatie opzoekt krijg je alleen kleine flarden mee. En bij een roman met geschiedenisachtergrond krijg je gelijk een beter beeld over hoe alles in elkaar zat. Wat het gedrag was en de denkwijze. Dat vind ik altijd interessant.

I: Oke, dat is duidelijk. En als je kijkt naar je omgeving, bijvoorbeeld je familie en vrienden, zijn zij geïnteresseerd in boeken lezen en lezen zij zelf veel? Of hoe zou je de mate van jouw leesactiviteit beschrijven ten opzichte van die van jouw omgeving?

R: Op een paar vrienden na best wel hoog. Er zijn denk ik twee of drie vrienden die ook echt veel lezen. Maar ook veel meer die bijna nooit lezen. Denk ik.

I: Oke. En met die vrienden die wel veel lezen heb je 't weleens over boeken met elkaar?

R: Ja, zeker. We lenen elkaar ook boeken uit en daar hebben we 't dan over. Wat we er tof aan vonden enzo.

I: En werd je vroeger veel voorgelezen? Werd er bij jullie thuis veel gelezen?

R: Ja. Ik weet niet zo heel goed meer of ze zelf veel lasen, maar mij lazen ze wel haast iedere dag voor. Ik weet niet meer precies welke boeken, maar we hadden 't daarna er vaak nog wel over en ik weet nog dat mijn vader met veel fantasie erbij vertelde. Ze hebben mij zeker wel een positieve ervaring bijgebracht wat betreft lezen.

I: En nu wil ik graag wat meer weten over je digitale activiteiten. Welke digitale middelen heb je zoal in bezit? Bijvoorbeeld een computer, laptop of tablet?

R: Ik heb een computer, een Xbox en een iPhone.

I: Oke. En zit je hier veel achter?

R: De iPhone denk ik het meest omdat je die gewoon bij je hebt, eigenlijk. Bijvoorbeeld net voor het slapen gaan, of als je wakker wordt bijvoorbeeld het nieuws lezen. En op de computer gewoon als je

aan 't werk bent, of eigenlijk ook als je niet aan 't werk bent. Je kunt wel zeggen dat ik veel tijd achter mijn computer en iPhone zit ja.

I: En dan vooral voor je studie en werk of ook in je vrije tijd?

R: Eigenlijk allebei. Voor m'n studie zeker wel dagelijks drie uur en in m'n vrije tijd ook drie uur per dag.

I: Dit doe je wel meer dan vroeger of was je daar vroeger ook al veel mee bezig? Denk aan vijf jaar geleden.

R: Vroeger was ik ook al wel veel bezig met gadgets. Maar dat waren vooral games zeg maar. Supernintendo en dat soort dingen, maar ook op de computer, maar nog niet op de iPhone. Ik denk wel dat ik nu iets meer computer.

I: Dus de activiteiten die je doet zijn vooral spelletjes?

R: Ja en vooral wel dingen opzoeken.

I: Oke, dus vooral bijvoorbeeld informatie websites?

R: Ja, bijvoorbeeld het nieuws of blogs die ik volg over muziek. En natuurlijk veel surfen.

I: En download je ook veel muziek en films?

R: Jep.

I: Oke. En wat is de motivatie om vooral deze apparatuur te gebruiken? Meer plezier of?

R: Ja, eigenlijk vooral ontspanning maar ook voor kennis op doen. 't Is eigenlijk een manusje van alles. Een iPhone en computer bedoel ik.

I: En als je dan weer kijkt naar je omgeving.. maken zij veel gebruik van digitale media?

R: Ja heel veel. Zij zijn er wel in grote mate mee bezig. En eigenlijk wel een beetje op dezelfde manier als ik.

I: En met je opvoeding, waren je ouders daar veel mee bezig? Of was jij vooral diegene die daar mee begon?

R: Zelf was ik er het meest bezig. Ik moest er bijvoorbeeld na een uurtje weer vanaf. Zij stonden er eigenlijk meer negatief tegenover. Ze zagen mij liever in een boek lezen of buiten spelen, voetballen. Maar ja.

I: Oke. Maar je moest er misschien ook wel opzitten voor school?

R: Ja voor een verslag of iets dergelijks.

I: En nu wil ik graag een paar vragen stellen over lezen van het scherm. Heb je bijvoorbeeld korte verhalen, gedichten of misschien zelfs romans gelezen van de computer of andere digitale media zoals je iPhone?

R: Op mijn iPhone heb ik wel een programma waarop je gratis boeken kan lezen. En ik begon met Alice in Wonderland, die ik heel graag wilde lezen. Maar ik vond 't eigenlijk vooral een te klein scherm en niet fijn lezen. En op de computer heb ik natuurlijk wel vaker korte verhalen gelezen, maar dan merk ik dat mijn ogen veel te vermoeid raken en dan het me veel meer moeite kost om de tekst echt begrijpend te lezen. Om de teksten binnen te krijgen.

I: Oke. Je houdt 't dus denk je langer vol met een gewoon boek?

R: Ja dat denk ik wel. Ik lees veel langer aan een stuk door in een gewoon boek, veel concentreerder.

I: Heb je op de computer meer dan bij een boek de neiging om andere dingen te gaan doen?

R: Ja dan doe ik meer randactiviteiten. Ik scroll er meer door heen en heb vaak tabbladen naar andere websites waar ik dan regelmatig op klik. Of dan zit ik ergens vast of vind ik 't lettertype te klein en dan word ik weer afgeleid. Je kan te veel dingen veranderen.

I: Dus vind je juist de extra opties een nadeel?

Ja eigenlijk een beetje wel. Daardoor krijg je te veel keuze. In een boek wen je er gewoon aan.

I: En op de computer heb je dus vooral korte stukke tekst gelezen?

R: Ja, geen romans. Ik denk ook niet dat ik dat volhoud.

I: En denk je dus ook dat je op een andere manier leest? Bijvoorbeeld sneller?

R: Ja, meer scannend zeg maar. Eigenlijk op dezelfde manier als je een internetpagina leest. Ik lees vaak maar delen. Je leest meer waar je naar op zoek bent. Wat je wil lezen.

I: En deze teksten die je gelezen hebt, heb je die gedownload of gekocht?

R: Nee, gedownload allemaal, geen gekocht. Ja misschien een handleiding van een bepaald iets ofzo.

I: En als je het lezen van papier en van een scherm zou vergelijken, wat zijn dan de voor- en nadelen volgens jou?

Euh.. ik denk dat van papier lezen dat kan je overal doen en in elke positie. En bij de computer zit ik altijd op m'n bureaustoel achter m'n bureau. En euh, het scherm geeft gewoon licht dus dat vind ik vermoeiend voor m'n ogen eigenlijk.

I: Denk je dat je positiever staat tegenover een e-reader of een iPhone met een bepaald soort scherm, speciaal aangepast voor de ogen, waarmee je ook kan liggen?

R: Ik denk dat de drempel wel lager word. Ook positief is dat je theoretisch gezien duizenden boeken in je boekenkast kan hebben. Dus je kunt overal verschillende boeken lezen als je bijvoorbeeld ergens op een bankje zit.

I: Dus je vind het eigenlijk vooral een fijn idee als je weggaat of op reis bent?

Ja, misschien wel ja. Maar dan zou ik alsnog liever een boek meenemen.

I: En nog over de extra opties zoals het lettertype veranderen, bladwijzer gebruiken en notities erbij kunnen maken zie je toch juist meer als een nadeel?

R: Nah.. op zich is het wel handig, want het programma heeft 't een standaard vervelende lay-out. Dus die kon ik dan kleiner maken, maar er konden te weinig woorden op zo'n pagina. En dat het dan nog leesbaar is, daar is 't eigenlijk toch een te klein scherm voor. Dus misschien dat ik 't op een tablet misschien wel fijner vind, maar toch kan ik 't me niet voorstellen dat ik een tablet fijner vind dan een boek.

I: Oke. En als je nadenkt over de toekomst, denk je dat het gebruikelijker wordt om bijvoorbeeld romans te lezen via het scherm? Zowel in het algemeen als voor jou?

R: Ja, ik denk het wel. Want ik geloof dat er schermen komen die bijna net zoals papier zijn. Die je bijvoorbeeld ook kan oprollen. Daar lees je denk ik haast hetzelfde mee als met een krant. Ik denk wel dat het steeds normaler word. Misschien ook wel voor mij.

I: Dus je denkt dat je er op den duur wel meer voor openstaat?

R: Ja misschien wel. Zoals met kranten. Eigenlijk vind ik 't ook wel papierverspilling. Dus wat betreft het milieu wil ik er wel meer voor openstaan.

I: Ja, oke. Welke teksten denk je dan meer te gaan lezen? Nog steeds geen romans en dus meer korte teksten?

R: Ik denk dat 't vooral komt, wat voor soort boeken die ik lees, zijn al lang uitgegeven. Ik hoef niet perse de nieuwste roman van die en die schrijver. Ik ben niet echt bepaald fan van één schrijver. Dus dan kan je net zo goed oude boeken lezen, vind ik. Maar bijvoorbeeld voor het nieuws kan het wel een ideale uitkomst zijn.

I: En even kijken, via welk medium denk je dan dat je dat het meeste zal gaan doen? Want je zei al dat je een iPhone toch een te klein scherm vond hebben?

R: Ja, ik denk altijd dat duurt nog wel even. Maar bijvoorbeeld zo'n opvouwbaar of oprolbaar scherm biedt voor mij wel fijne mogelijkheden. 't Lijkt me wat gebruiksvriendelijker. En wat minder breekbaar. Minder gevoelig.

I: En bijvoorbeeld de prijs, speelt dat ook een rol?

Ja ik denk het wel, want de boeken die ik heb zijn vooral via de rommelmarkt of via vrienden. Dus ik ben sowieso niet veel aan boeken kwijt. Ik denk waarom zou ik er veel geld aan uitgeven terwijl ik ze ook heel goedkoop kan krijgen. En als ik bijvoorbeeld een boek cadeau wil geven, vind ik een gewoon traditioneel boek veel mooier, veel meer zeggen, dan bijvoorbeeld een bestandje op usb of hé hier heb je code om een boek te downloaden. Dat is een beetje gek, terwijl het op zich natuurlijk hetzelfde resultaat geeft. Een gewoon boek is toch wat persoonlijker, wat tastbaarder. Maar ja, die digitale boeken zijn wel goedkoper online dan gewone nieuwe boeken, maar toch heb ik 't er niet voor over. Ik vind 't te duur voor een digitale tekst, geef mij maar gewoon papier.

I: Oke, dat is duidelijk. Dit was de laatste vraag van het interview. Hartelijk dank voor je medewerking aan mijn onderzoek. Zou je het op prijs stellen het onderzoek toegestuurd te krijgen via de email? En heb je nog vragen of opmerkingen?

R: Graag gedaan. Ik heb er niks op aan te merken eigenlijk en als je onderzoek af is ben ik wel benieuwd naar 't resultaat, dus stuur maar een mailtje.

Respondent 2	
Datum	Dinsdag 31 mei
Tijdstip	12.00 uur
Locatie	Utrecht, thuis bij de respondent
Leeftijd	22 jaar
Geslacht	Vrouw
Opleiding	WO

I: Voor mijn afstudeerscriptie doe ik een onderzoek naar fictie en nieuwe media. Met fictie bedoel ik korte verhalen, romans, novellen en gedichten. Eerst zal ik een aantal vragen stellen over lezen in het algemeen, daarna hebben we 't over je gebruik van nieuwe media en daarna over lezen vanaf een scherm. Je hoeft je geen zorgen te maken of je antwoorden goed of fout zullen zijn, want je hoeft slechts te vertellen over je mening en je ervaring.

Eerst, lees je regelmatig boeken?

R: Ja iedere dag wel. Het is een beetje een routine voor mij om in bed te lezen al is 't maar een paar bladzijdes.

I: Oke. En hoe lang denk je dat je gemiddeld achter elkaar leest?

R: Ik denk toch wel vaak drie kwartier.

I: En in verhouding met ongeveer vijf jaar geleden, lees je nu meer?

R: Ik denk dat dat wel een beetje hetzelfde is, misschien nu iets minder omdat ik 't drukker heb. Maar ongeveer wel gelijk. Toen ik echt aan 't puberen was, iets daarvoor, was ik wel wat minder geïnteresseerd in lezen. Toen las ik wel een stuk minder.

I: Oke. En welke genres vind je prettig om te lezen?

R: Ja.. op zich wel vanalles denk ik. Vooral literatuur denk ik. Niet echt thrillers of avonturenromans. Het maakt me nooit zo heel erg uit wat er gebeurt maar meer hoe 't omschreven is en hoe erg ik sympathie voel voor het hoofdpersonage, of juist helemaal niet.

I: Zou je misschien iets meer kunnen vertellen waarom je graag leest?

R: Jawel. Zoals ik al zei, niet per se om de gebeurtenissen in de verhalen, maar meer of ik een beetje kan meeleven zeg maar. Hoe ik me daardoor voel. Of dat klinkt zo zweverig. Maar in ieder geval, als ik lees voel ik me gewoon lekker relax en doet je even aan andere dingen laten denken dan dagelijkse beslommeringen. Ik slaap er altijd heel goed van. Als ik bijvoorbeeld tv kijk ben ik veel onrustiger door al die beelden en geluiden, 't duurt dan een stuk langer voordat ik in slaap val.

I: En de mensen om je heen zoals familie en vrienden, lezen zij veel? En hebben jullie 't dan over wat jullie gelezen hebben bijvoorbeeld?

R: Ja ook wel eigenlijk. Mijn ouders lezen veel. Mijn moeder veel romans en mijn vader meer informatieve boeken. En iedereen van mijn vrienden ook wel. Niet dat we 't er heel veel over hebben, maar komt wel eens voor dat we elkaar boeken aanraden of geven. Dan vertellen we een beetje wat we er zo goed aan vonden zeg maar, en ja dat was het wel.

I: Dus je ouders lezen redelijk veel, heb je dat meegekregen tijdens je opvoeding?

R: Ja. Er werd altijd al veel gelezen. Mijn vader heeft ook een enorme boekenkast in zijn studeerkamer en dat is eigenlijk gewoon al mooi om te zien. En verder ja, veel voorlezen.

I: En werd er ook veel gepraat over lezen?

R: Op zich wel. Niet dagelijks ofzo, maar ze waren altijd wel geïnteresseerd. Of gaven me boeken cadeau en vertelden dan waarom enzo. Ook wel veel semi-leerboeken hoor, zoals hoe 't sterrenstelsel in elkaar zit enzo, maar ook wel allerlei romans en waarom ze dan dachten dat 't iets voor mij was. Eigenlijk nooit echt zomaar willekeurig iets uitgezocht.

I: Oke. En nu wil ik graag verder praten over je digitale activiteiten. Welke media heb jij in je bezit? Denk aan een smartphone, tablet, laptop, computer, e-reader, netbook.

R: Even denken hoor. Ik heb alleen een laptop en een smartphone.

I: En spendeer je daar veel tijd aan? En achter welke vooral?

R: Ja te veel. Sowieso aan m'n smartphone meer. 't Is een beetje een tikje van mij om continue te kijken erop. Ik gebruik 'm voor de tijd, maar eigenlijk denk ik ook weleens gewoon dat ik 'm voel trillen terwijl dat niet zo is. Dat schijnt een verschijnsel van verslaving te zijn toch? En achter mijn laptop ook best veel als ik thuis ben. Ik denk dat ik bij elkaar toch zeker wel acht uur per dag er aan

kwijt ben, best shockerend eigenlijk nu ik erover nadenk. Tja.. Maar dat is ook vooral voor school hoor.

I: Denk je dat je dit meer doet dan vroeger?

R: Ja zeker weten. Vooral ook omdat ik nog geen smartphone had. Computeren vond ik altijd wel leuk hoor, maar mijn ouders waren daar dan weer minder blij mee en hadden daar zo de nodige regels voor.

I: En welke activiteiten doe je zowel? Kan je bijvoorbeeld websites maken of download je vaak muziek of films?

R: Nou nee, ik kan geen website maken. Eigenlijk ben ik helemaal niet handig op digitaal gebied, maar ik kijk weleens series op websites en download weleens muziek via iTunes maar daar houdt 't wel een beetje bij op. Verder surf ik veel, lekker doelloze sites bekijken. En dingen zoals mailen, facebook, enzo. Spelletjes doe ik eigenlijk nooit ofzoiets. Beetje de basisdingen denk ik zo. En ja bellen dan op m'n telefoon.

I: En kan je omschrijven om welke redenen je deze media gebruikt?

R: Ik denk voor m'n gemak, het gaat vooral allemaal sneller. En wat ik fijn vind qua mailen is dat je ze kan beantwoorden wanneer je wilt, het is minder direct. En verder, ja ook een beetje gewoonte. Het is makkelijk als je je even verveelt, je hoeft je er niet voor in te spannen.

I: Kan je dat misschien toelichten?

R: Ik bedoel het is lekker makkelijk om in je luie stoel achter de computer te zitten en een beetje te surfen. Het kost geen energie. Het is een beetje een luie bezigheid.

I: Wordt er in jouw omgeving veel gebruik gemaakt van digitale media?

R: Ja, eigenlijk bijna iedereen wel zo'n beetje. Ik denk niet dat je tegenwoordig zonder kunt.

I: En bijvoorbeeld jouw ouders ook?

R: Die iets minder denk ik, maar nog steeds wel veel. M'n moeder heeft bijvoorbeeld een computercursus gevolgd voor haar werk en mijn vader is met pensioen en bezig met fotocursussen en daar moet hij ook photoshop bij gebruiken. Dus op zich kunnen ze er wel mee omgaan.

I: Oke, tot nu toe hebben we het gehad over jouw ervaring met lezen en omgaan met nieuwe media. Ik zou nu graag in willen gaan op jouw ervaring en visie over digitaal lezen. Heb jij bijvoorbeeld weleens fictie van een scherm gelezen? Denk aan korte verhalen, gedichten of misschien zelfs romans of novellen.

R: Ja ik lees soms wel eens korte verhalen op blogs. Ik heb ook wel gedichten gelezen, maar eigenlijk nog nooit een boek. Weleens een boek via google een paar bladzijdes van gelezen, maar niet het hele boek. Dan koop of leen ik toch liever een boek, want zo van het scherm vond ik het nogal onoverzichtelijk.

I Kan je dat iets preciezer uitleggen misschien?

R: Nou ik bedoel als ik dan weer verder zou moeten lezen, dan moet je de url weer ergens opslaan en onthouden welke pagina je was. En daarnaast kan ik me ook niet zo goed concentreren, ga allerlei dingen tussendoor doen. Zit dan veel te veel op m'n mail en facebook. En misschien dat ik ook die associatie niet zo heb; een roman van de computer.. dat klopt voor mij gewoon niet. Een roman wil ik vasthouden en lekker op de bank liggen of in bed.

I: En wat vind je van het idee dat dat wel kan met een tablet of je smartphone?

R: Nah..m'n smartphone is toch wel iets te klein. Lijkt me wel een beetje raar met die pagina's, dan heb je echt duizenden pagina's volgens mij. En een tablet, mja, op zich is 't formaat hetzelfde. Maar toch, ik denk dat ik er niet mee overweg kan. Misschien ook iets te chaotisch om 't allemaal goed op te slaan en bij te houden. Ik vind 't gewoon fijn aan lezen dat 't juist uit een boek is; de vorm, het gevoel, zien hoeveel pagina's je nog moet.

I: En die korte verhalen en gedichten, heb je die op je laptop gelezen?

R: Ja. En dat beviel me wel hoor, maar dat waren maar korte stukken tekst.

I: En denk je dat je manier van lezen via het scherm anders is in vergelijking met een traditioneel boek?

R: Ik denk dat als 't om korte stukken tekst gaat dat het niet zo uitmaakt. Maar bijvoorbeeld bij een heel boek via de computer of iets anders dat je dan toch heel erg anders leest. Korter misschien. Ik vind 't gewoon in 't algemeen al niet fijn om lang achter de computer of een scherm te zitten. Dat staren, ik denk ook niet dat dat goed voor je ogen is. En verder, anders lezen, ja, zoals ik al zei, ik denk

dat ik meer neiging heb om andere dingen te gaan doen en ook sneller door de tekst heen ga zoals je ook internetpagina's leest.

I: En als je nadenkt over de prijs; hoe denk je daar over?

R: Nah.. ik wil er eerlijk gezegd geen geld aan besteden. Ik heb toch liever een gewoon boek. Ik heb eigenlijk ook geen idee wat de prijzen zijn voor een e-boek, of die net zo duur zijn als gewone boeken, maar 't idee dat je net zoveel geld betaalt voor een gewoon boek als voor een digitaal bestandje vind ik maar raar. En ik weet dat 't wel om 't zelfde verhaal gaat, maar toch, voor mij betekent het meer. Ik wil 't gewoon vastpakken.

I: Oke, maar als je aan de positieve punten zou moeten denken van het digitale lezen, zou je dan iets op kunnen noemen?

Er zullen vast wel voordelen zijn voor andere mensen. Maar voor mezelf kan ik er niet zo 1,2,3 opkomen. Misschien als je op vakantie gaat, of veel op reis bent, scheelt het natuurlijk bagage. Verder, nee ik kan eigenlijk nergens anders opkomen.

I: Oke. En als je nadenkt over de toekomst, denk je dat het gebruikelijker wordt om bijvoorbeeld romans te lezen via het scherm? Zowel in het algemeen als voor jezelf?

R: Ja ik denk het wel. Ik ben denk ik gewoon een beetje ouderwets ingesteld. Ik denk dat je er op den duur ook niet meer omheen kan, ook ik niet.

I: En om welke soorten teksten en media denk je dat het zal gaan?

R: Ik denk dat het steeds normaler wordt, dus vast ook wel gewoon romans. Niet echt één speciale tekstsoort. Ik denk dat er wel verschil in voorkeur is voor welk medium. Het moet natuurlijk wel een beetje een goede omvang hebben en leesvriendelijk zijn; zoals een speciaal scherm enzo. Dan zal dat denk ik vooral de tablet zijn. Omdat het ook multifunctioneel is. Ik kan me niet voorstellen dat je alleen een e-reader koopt terwijl je 't ook op andere middelen kan lezen.

I: En kan je misschien toelichten waarom je denkt dat jij uiteindelijk ook meer gaat lezen van het scherm?

R: Nou.. ik denk dat het veel gebruikelijker word. We moeten sowieso al veel achter 't scherm zitten en misschien wen ik daar ook wel weer aan. En daarbij, misschien wordt het ook een beetje betaalbaar en misschien als ik ook meer inkomen heb dat ik meer over dat soort gadgets ga nadenken.

I: Oke. Dit was alweer de laatste vraag van het interview. Hartelijk dank voor je medewerking aan mijn onderzoek. Zou je het op prijs stellen het onderzoek toegestuurd te krijgen via de email? En heb je nog vragen of opmerkingen?

R: Jawel, ik wil wel op de hoogte blijven via e-mail. En verder geen vragen hoor.

Respondent 3	
Datum	Dinsdag 31 mei
Tijdstip	17.00 uur
Locatie	Utrecht, thuis bij de respondent
Leeftijd	23 jaar
Geslacht	Man
Opleiding	WO

I: Voor mijn afstudeerscriptie doe ik een onderzoek naar fictie en nieuwe media. Daarom wil ik jou daar graag een paar vragen over stellen. Je hoeft je geen zorgen te maken of je vragen goed of fout zult beantwoorden, want je hoeft het slechts te hebben over je mening en ervaring. De vragen gaan over fictie en daarmee bedoel ik romans, novellen, korte verhalen en gedichten. Eerst zal ik vragen stellen over lezen in het algemeen, vervolgens over je activiteit met nieuwe media en tot slot een paar vragen over lezen van een scherm. Oke; om te beginnen: lees je regelmatig?

R: Niet heel veel, maar ik zou wel meer willen lezen. Ik ben veel tijd kwijt aan werken en studeren, maar ik denk dat ik wel maandelijks een avond in een boek lees.

I: Je zegt dat je niet veel tijd hebt om te lezen, deed je dit vroeger wel meer?

R: Ja, tijdens mijn middelbare schoolperiode toen ik nog bij mijn ouders woonde had ik veel meer vrije tijd in de avonden. Het dorp waar wij woonden is ook maar drie straten groot dus veel was er ook niet te beleven. Dus daarom las ik ook meer.

I: Is tijdverdrijf een reden voor jou om te lezen? Of kan jij misschien vertellen waarom je leest?

R: Ja wel min of meer als een tijdverdrijf. Als ik me bijvoorbeeld verveel ga ik wel lezen, maar eigenlijk verveel ik me haast nooit. Ik lees ook wel echt omdat ik het leuk vind. Ik vind 't leuk om me te verdiepen in andermans werelden. Ik lees bijvoorbeeld veel romans waarvan de hoofdpersonages op reis gaan of op avontuur ofzoiets.

I: Kan je je dan helemaal verdiepen in een personage alsof je het zelf bent?

R: Ja, best wel. Ik droom dan altijd een beetje weg. Ik vind 't leuk om te fantaseren alsof ik dat later ooit ook zelf ga doen zeg maar.

I: En houd je vooral van het reisgenre of ook andere genres?

R: Ik lees wel vooral over reizen ja. Of over oorlog. Als er maar een beetje actie en avontuur in te vinden is eigenlijk.

I: En wordt er in jouw omgeving veel gelezen; als bijvoorbeeld kijkt naar je vrienden en familie?

R: Mijn ouders lezen best veel en van mijn vrienden weet ik het niet echt. Ik weet wel dat een paar vrienden veel lezen maar daar hebben we 't niet echt over. Heel af en toe geven we elkaar weleens een boek cadeau en daar heb je 't dan over, maar meer niet.

I: En heb je 't met je ouders weleens over?

R: Jawel, soms. Vooral vroeger, nu niet meer. Mijn ouders zijn sowieso echt praters en overal in geïnteresseerd en zo was dat ook met boeken thuis.

I: En heb je dat als prettig ervaren?

R: Redelijk neutraal eigenlijk, niet dat ik het superleuk vond om over boeken te hebben, maar ik denk wel dat het er voor heeft gezorgd dat ik nu nog steeds geïnteresseerd ben in boeken. Dat het een beetje normaal voor mij is om te lezen of die nieuwsgierigheid heb om te lezen.

I: En kan je dus stellen dat je ouders lezen belangrijk vonden? En lazen ze jou bijvoorbeeld ook voor?

R: Ja dat kan je wel zeggen ja. Ze lazen mij ook heel veel voor. Eigenlijk wel zo goed als iedere avond. We barstte van de boeken en ik mocht altijd zelf een boek uitkiezen waar mijn moeder dan een stukje voor 't slapengaan uit voorlas. En dan vroeg ze daarna daar ook vanalles over... wat ik dacht dat het betekende en of ik het begreep enzovoorts.

I: Oke, dat is duidelijk. Nu zou ik graag wat meer willen weten over je digitale activiteiten. Als ik het heb over digitale of nieuwe media heb ik 't over een computer, laptop, smartphone, tablet, mobiele telefoon, netbook of een e-reader. Maak jij weleens gebruik van een van deze middelen of ben je er van in bezit?

R: Ja best wel vaak. Ik heb zelf een computer en een iPhone en ik ben sinds een paar maanden tijdelijk in het bezit van een iPad. Die heb ik te leen van de universiteit voor een onderzoek naar gebruikersgemak in het onderwijs. Dus daar maak ik nu veel gebruik van.

I: En wat versta je precies onder veel?

R: Nou, wel elke dag een paar uur. Voor m'n studie sowieso wel vier uur per dag. Ik maak er tijdens hoorcollege aantekening op die iPad en lees er studieteksten op en thuis of in de trein bijvoorbeeld zit ik er ook dus veel in m'n vrije tijd achter.

I: Welke bezigheden doe je zoals in je vrije tijd op deze media?

R: Tja.. vanalles. Heel veel surfen en chatten vooral. Ik ga altijd een beetje vaste pagina's af zoals m'n mail, facebook, sites over fietsen en euh uitzendinggemist.nl.

I: En download je bijvoorbeeld ook muziek of films?

R: Ja ook af en toe. Ik heb nu al een hele voorraad aan muziek dus nu wat minder en soms kijk ik een film op die iPad in de trein.

I: En kan je misschien uitleggen om welke redenen je deze media gebruikt?

R: Ja, voor m'n studie heb ik ze vaak nodig. Bijvoorbeeld het typen van verslagen, e-mailen, bestanden uploaden en teksten lezen. Maar verder eigenlijk vanalles omdat ik 't vooral leuk vind wat je er allemaal mee kan doen. Je zou 't best ook een hobby kunnen noemen. En het is ook een snel middel om bijvoorbeeld informatie te krijgen, of het nieuws. En m'n iPhone natuurlijk om te bellen, en euh.. ja soms ook wel uit verveling. Je gaat er makkelijk even op om nog even facebook te checken of eventjes een spelletje te doen.

I: En zie je om je heen dat daar ook veel gebruik van wordt gemaakt?

R: Ja iedereen om me heen zit veel achter de computer of is veel aan 't bellen en dat soort dingen.

I: Is het ook een veelbesproken onderwerp?

R: Op zich wel. Ik heb 't wel vaak met vrienden over dingen die ik heb gedownload of heb gelezen op internet. Of zoals facebook, dan heb je een gesprek en dan zegt iemand 'oja, dat had ik al gelezen op facebook'.

I: Merk je enig verschil met bijvoorbeeld vijf jaar geleden?

R: Ja heel erg. Ik ben veel meer gaan computeren, omdat ik vijf jaar geleden nog bij mijn ouders woonde en dat ze dat toch niet zo leuk vonden. En ook omdat je nu internet op je telefoon hebt zit je daar veel meer mee te spelen. En verder ja, ik moet nu ook gewoon meer doen op de computer of op m'n iPad omdat ik studeer. Op de middelbare school hoefden we eigenlijk niet veel te doen op de computer, beetje verslagje typen, dat was 't wel.

I: En bijvoorbeeld je ouders, staan die positief tegenover digitale media?

R: Ja hoor.. mijn vader kan zelfs websites maken en mijn moeder chat veel en zit op een forum zelfs. Dus ja dat kan je wel positief noemen, maar ik denk dat 't ook wel een beetje verslavend is. Als ik er zo over nadenk. Dan zeg ik bijvoorbeeld dat ze er positief tegenover staan, maar eigenlijk hebben ze 't nooit gestimuleerd. Ze wilden altijd liever dat ik iets ging maken of naar buiten ging. En dat terwijl ze 't zelf eigenlijk ook wel leuk vinden, maar ja wat leuk is, is niet altijd goed en dus positief. Ik vind 't zeg maar ook heel leuk, maar als ik dan uren heb lopen surfen denk ik ook weleens had ik maar iets gedaan wat wel nuttig was. Bijvoorbeeld als ik aan een paper werk zit ik soms de helft van de tijd een beetje doelloos te klikken.

I: Je zegt dat je ook teksten lees op je iPad voor je studie, lees je ook weleens fictie? Dus ik bedoel een kort verhaal, novelle, roman of gedicht op je iPad, je iPhone of computer?

R: Dat heb ik weleens gedaan ja. Korte verhalen vooral, maar ook twee keer een roman. Dat was eigenlijk best goed te doen. Op m'n iPad dan.

I: Heb je ook op je iPhone of computer fictie gelezen?

R: Ja, maar het gaat toch irriteren om bijvoorbeeld de hele tijd achter je bureau te zitten of van zo'n klein scherm te lezen. Dus ik vind zo'n iPad wel ideaal; is niet zo groot; is niet te klein.

I: hoe zou je die ervaring van het lezen beschrijven?

R: Ja gewoon wel goed. Gewoon zoals ik altijd lees. Geen geïrriteerde ogen ofzo. Achter de computer lijkt me wel irritant omdat je meer naar zo'n lichtgevend beeld loopt te staren, maar een iPad heeft toch een speciaal scherm.

I: Dus je denkt dat je niet echt op een andere manier leest van een scherm dan uit een boek?

R: Nou ja, tuurlijk wel anders. Je houdt het natuurlijk anders vast en kan de bladzijdes niet omslaan. En op een iPad kan je ook allerlei andere activiteiten doen, zoals even je mail checken enzo, maar dat vind ik alleen maar beter. Het gaat wel minder snel natuurlijk of je slaat weleens dingen over. Dus wat dat betreft gaat het lezen wel sneller.

I: Lees je minder zorgvuldig?

Ja, beetje wel ja.

I: En hoe lang lees je gemiddeld per keer?

R: Telt het surfen tussendoor mee?

I: Nee, ik heb het over de tijd die je achter elkaar leest.

R: Oh.. dan denk ik hooguit een kwartiertje. Bij een boek kan je niets anders doen tenzij je opstaat en iets anders pakt maar bij een iPad is dat niet nodig dus dan heb ik sneller de neiging om iets anders te doen zeg maar.

I: En de boeken en verhalen die je gelezen hebt op je iPad, zijn die gekocht of gedownload?

R: Gedownload, kostte niks.

I: Oke. En zou je er eventueel geld voorover hebben?

R: Mwah.. weet ik niet. Liever gratis natuurlijk. Maar als ik dan een boek zou willen hebben, zou ik dan toch liever hetzelfde geld kwijt zijn aan een echt boek dan aan een e-boek. Zo'n e-boek is toch eigenlijk alleen maar een bestandje en zou misschien toch eerder verloren gaan of iets.

I: Zou je kunnen stellen dat je wel geld wil uitgeven aan een traditioneel boek en niet aan een digitaal boek?

R: Ja klopt, aan zo'n traditioneel boek heb ik toch meer voor mijn gevoel. Staat toch mooi in je boekenkast. En ik weet niet waarom, maar vind het toch een beetje zonde van m'n geld om het uit te geven aan downloaden. Dat is net zoals met muziek denk ik. Je hebt toch liever een cd dan een mp3. Zit toch een mooi hoesje bij in plaats van een plaatje en van dat soort dingen.

I: Hoe zou je de verschillen op kunnen noemen tussen een traditioneel en een digitaal boek?

R: Jawel. Ik denk dat ik vooral een digitaal boek handig vind. Dus dat het gewoon al op m'n iPad zit en makkelijk even overal erbij pak. Als ik wegga ofzo neem ik meestal automatisch mijn iPad mee en een boek neemt toch meer plek in, of meer gewicht. En ook over hoe 't eruit ziet; een boek is toch mooier. Ik vind 't ook altijd leuk om te kijken naar hoe 't eruit ziet enzo.

I: Oke. En de extra opties voor het digitaal lezen wat vind je daarvan?

R: Zeker ook handig. Dat je de letters groter kan maken is echt wel makkelijk. En verder gebruik ik niet echt andere opties.

I: Hmm. En als je nadenkt over de toekomst, denk je dat jijzelf en anderen er meer gebruik van gaan maken?

R: Denk het wel ja. Het wordt toch wel steeds normaler. En ze zullen wel steeds meer dingen verzinnen waardoor 't steeds makkelijker gaat. En daarbij denk ik dat 't bijna onmisbaar wordt omdat nu al zoveel digitaal gebeurt voor school en studie. Dus dat zal wel alleen maar meer worden. Ik merk ook aan mezelf dat ik het prima leest, dat ik er zo aan gewend ben.

I: Welke soort teksten denkt je meer te gaan lezen?

R: Vanalles wel.

I: Oke. En het medium, nog steeds de iPad?

R: Ja, werkt voor mij prima. Liever dan een iPhone en computer toch.

I: En heeft bijvoorbeeld prijs of meer aanbod invloed op je motivatie meer te gaan gebruiken?

R: Tuurlijk. Als iets goedkoper is koop ik het sneller. En aanbod.. tja dat is er denk ik al wel veel.

I: Oke, dat heb je duidelijk verwoord. En dit lijkt me ook een goed moment om het gesprek af te ronden. Heel erg bedankt dat je geïnterviewd wilde worden en tijd hebt vrijgemaakt. Als je nog vragen of opmerkingen hebt, hoor ik die graag en ook of je het uiteindelijk onderzoek wilt inzien.

Respondent 4	
Datum	Zondag 29 mei
Tijdstip	16.00 uur
Locatie	Utrecht, thuis bij de respondent
Leeftijd	51 jaar
Geslacht	Man
Opleiding	WO

I: Voor mijn afstudeerscriptie doe ik een onderzoek naar fictie en nieuwe media. Met fictie bedoel ik gedichten, korte verhalen, romans en novellen. Het gaat dus niet om teksten zoals e-mails, studiestof of nieuwsartikelen. Ook hebben de vragen betrekking op teksten die u in uw vrije tijd leest en dus niet voor uw studie of werk. Ik zou u graag een paar vragen willen stellen over lezen en het gebruik van nieuwe media. U hoeft zich geen zorgen te maken of de antwoorden goed of fout zijn, want u hoeft slechts te praten over jouw mening en ervaring. Eerst zal ik een paar vragen stellen over lezen in het algemeen. Kunt u mij daar wat meer over vertellen? Leest u bijvoorbeeld regelmatig boeken?

R: Ja, ik lees best veel. Eigenlijk wel elke dag minstens een half uur.

I: Hoe lang leest u gemiddeld in een boek en op welke tijdstippen?

R: Vaak lees ik 's avonds na het eten en dan toch zeker wel een half uur aan een stuk door.

I: En leest u in verhouding meer of minder dan vroeger?

R: Veel meer. Omdat ik een handicap heb, is het voor mij moeilijk om in normale boeken te lezen. Ik kan een boek moeilijk openhouden en 't kost me veel energie. Nu ik deze tablet op mijn rolstoel heb zitten is het voor mij veel toegankelijker en word ik er juist rustig van. Ik krijg er juist energie van.

I: Leest u vooral om energie te krijgen, ter ontspanning? Of kunt u ook andere redenen bedenken waarom u leest?

R: Nou, naast dat ik er energie van krijg, heb ik vooral 't gevoel alsof ik weer een ervaring rijker ben. Alsof ik zelf vanalles heb meegemaakt, maar ook dat ik weer dingen heb geleerd. In boeken zitten ook allerlei feitjes verwerkt natuurlijk. Je leert bijvoorbeeld veel over geschiedenis, andere culturen, euh.. natuur en eigenlijk ook over psychologie. Vaak gaat 't toch over de gevoelswereld van verschillende personen.

I: Kunt u zich daarin altijd goed inleven? Identificeert u zich vaak met de personages?

R: Ja eigenlijk wel. Ik kan altijd goed meeleven met personages en heb vaak 't gevoel dat ik 't dan ben. Ach ja, misschien een beetje grote fantasie hè? Maar dat vind ik er juist zo leuk aan.

I: En houdt u specifiek van één genre of heeft u geen voorkeur?

R: Ik heb niet echt bepaalde onderwerpen waar ik vooral over lees, maar ik denk dat ik vooral literaire romans lees. En dan vooral Nederlandstalig zoals Grunberg, Lanoye en Benali. Maar ook buitenlandse schrijvers hoor. En eigenlijk ook vooral verhalen met geschiedenthema's. Of ik bedoel historische romans.

I: En als u naar uw omgeving kijkt: zijn uw familie en vrienden geïnteresseerd in lezen? En in verhouding met hen leest u dan veel en praat u er met elkaar over?

R: Even denken.. over het algemeen lezen mijn vrienden best veel. Dus ik denk dat die verhouding wel zo ongeveer gelijk is. Wat mijn ouders betreft; die hebben altijd veel gelezen. Misschien nog wel meer dan ik. Ik ben eigenlijk wel opgegroeid waarin lezen de norm was. Ik heb 't dus eigenlijk wel van mijn ouders meegekregen. 's Avonds was het normaal dat de televisie uit stond en met z'n allen zaten te lezen en daarvoor werd ik eigenlijk ook vaak voorgelezen.

I: Denkt u dat u daarom zo van lezen houdt?

R: Ik denk dat 't er wel aan meegedragen heeft. Maar, ja ik denk dat 't ook best een andere uitwerking kan hebben hoor. Veel kinderen willen toch tegendraads zijn. 't Ligt denk ik ook maar net een beetje aan je karakter en interesses.

I: Oke. En nu wil ik het graag met u hebben over digitale activiteiten. Met digitale media bedoel ik bijvoorbeeld een tablet, laptop, computer, iPhone of een tablet. Heeft u een van deze middelen in bezit?

R: Ja ik heb eigenlijk best veel. Een computer, een tablet die tevens mijn telefoon is en ook nog een laptop.

I: En maakt u er veel gebruik van en heeft u ook een voorkeur voor een van deze drie?

R: Best veel ja. Vooral mijn tablet gebruik ik veel, omdat ik 'm altijd bij me heb. Ik denk dat ik bij elkaar toch wel zo'n acht uur per dag besteed aan alle drie samen. Vooral omdat ik voor m'n werk ook alles via de computer doe.

I: *En is dat meer dan zo'n vijf jaar geleden denk u?*

R: Ja zeker meer. Vijf jaar geleden had ik niet eens een tablet, wel een computer, maar dan keek ik bijvoorbeeld meer tv in mijn vrije tijd.

I: *Oke. En aan welke activiteiten doet u zoal? Kunt u bijvoorbeeld websites maken en download u vaak muziek of films?*

R: Ik maak geen websites in ieder geval, maar muziek en films download ik wel veel. En verder doe ik ook wel spelletjes en surfen, mailen en dergelijke. Op mijn tablet lees ik vooral veel boeken.

I: *Kunt u omschrijven om welke redenen u deze media gebruikt?*

R: Eigenlijk vooral om praktische redenen. Deze media bieden mij meer mogelijkheden door mijn handicap. Over een gewoon boek lezen doe ik namelijk heel lang en met veel moeite, terwijl het digitaal veel sneller gaat.

I: *U zegt dat u digitaal sneller leest, betekent dat ook dat u minder intensief leest dan uit een gewoon boek? Dat u op een andere manier leest?*

R: Nee eigenlijk juist niet. Ik kan op m'n gemak lezen en ik lees eigenlijk altijd best wel geconcentreerd, juist omdat ik geen afleiding van lichamelijke inspanningen moet leveren. Ik bel weleens tussendoor of iets, dat komt omdat het ook mijn telefoon is, maar vrijwel nooit internetten of iets anders.

I: *Dus u leest regelmatig fictie van het scherm. Vooral korte verhalen of ook hele romans?*

R: Ja ik lees zo goed als altijd van het scherm. Eigenlijk alleen nog maar. En euh.. dan vooral romans ja. Ook weleens gedichten en korte verhalen hoor, maar ik vind 't fijner om lang in een verhaal te zitten.

I: *En leest u langer van het scherm dan uit een boek?*

R: Ja, bij een gewoon boek moet ik toch regelmatig pauzeren omdat ik anders pijn krijg aan mijn handen.

I: *En de e-boeken; koopt of download u ze?*

R: Kopen en downloaden. Het is hartstikke makkelijk om e-boeken via een webwinkel te kopen. En ik heb er ook meer geld voor over omdat 't voor mij een ideale uitkomst biedt. Meer dan een gewoon boek.

I: *Dus u meent dat de prijs voor u niet zo uitmaakt?*

R: Nee, niet speciaal. Ik heb er meer plezier en gemak van in vergelijking met een gewoon boek dus waarom zou ik er dan ook niet meer geld aan uitgeven? Ik vind het het geld zeker waard.

I: *En als u het lezen van papier en van een scherm zou vergelijken, wat zijn dan de voor- en nadelen volgens u?*

R: Mij biedt het scherm voornamelijk lichamelijk gemak. Ook is het natuurlijk prettig dat je meerdere boeken tegelijk bij de hand hebt en 't dan niet eens zwaar is om mee te nemen.

I: *En wat denkt u van de extra opties zoals het lettertype veranderen, vergroten en bijvoorbeeld notities aan kunnen brengen?*

R: Dat hoeft voor mij niet allemaal. Voor slechtzienden is het natuurlijk wel handig. Of als 't ergens heel erg licht is, is 't wel handig dat je de kleur van 't scherm aan kan passen. Maar notities ofzo die hoef ik niet te maken. En op zich kan dat natuurlijk ook bij een gewoon boek. Ik vind 't wel goed dat de opties er zijn hoor, maar ik maak er niet zo veel gebruik van.

I: *En vind u het bijvoorbeeld jammer dat je ze niet in je boekenkast kan zetten en dat ze als het ware niet meer tastbaar zijn?*

R: Op zich is dat wel jammer ja. Maar ik heb genoeg boeken die mijn kasten mooi vullen. Als ik al die digitale boeken er ook bij zou moeten zetten zou ik nog een boekenkast moeten aanschaffen, dus wat dat betreft is het ook wel weer praktisch.

I: *Oke. Graag zou ik ook nog wat weten over u verwachtingen van de toekomst. Denkt u dat er meer mensen gebruik gaan maken van de nieuwe media?*

R: Ik weet het wel zeker. Ik denk dat je er op een gegeven moment niet meer om heen kan draaien. Ook de kinderen van nu raken steeds meer gewend om vanalles op de computer te doen dus voor hun is 't al geen stap meer die ze hoeven te maken. Ik denk dat er gewoon een generatie tussen moest

zitten. Het boek zal natuurlijk wel blijven bestaan, maar ik denk dat 't minder gebruikelijker wordt en dat het meer iets nostalgisch wordt.

I: En welk medium denk u dan dat vooral populair wordt?

R: Uit eigen ervaring zou ik zeggen de tablet, maar ze zullen wel weer iets nog handigers uitvinden. Of misschien is er inmiddels al weer iets nieuws. Dat kan je tegenwoordig amper nog bijhouden.

I: Denkt u ook dat de prijs en aanbod enige invloed heeft? Dat 't bijvoorbeeld goedkoper word en dus meer gebruikelijk?

Zeker, hoe goedkoper hoe meer mensen 't kunnen kopen toch?

I: Ja, dat is waar. En dat lijkt me ook een goede afsluiter voor dit interview. Heel erg bedankt dat u mee wilde merken en tijd vrij kon maken voor dit onderzoek. Als u nog vragen of opmerkingen hebt, hoor ik die graag en ook of u het uiteindelijk onderzoek wilt inzien.

Respondent 5	
Datum	Donderdag 2 juni
Tijdstip	12.00 uur
Locatie	Den Bosch, thuis bij de respondent
Leeftijd	54 jaar
Geslacht	Vrouw
Opleiding	WO

I: In het kader van mijn afstudeerscriptie doe ik onderzoek naar fictie en nieuwe media. Als ik 't heb over fictie bedoel ik gedichten, korte verhalen, romans en novellen. Het gaat dus niet om teksten zoals e-mails, studiestof of nieuwsartikelen. Ook hebben de vragen betrekking op teksten die u in uw vrije tijd leest en dus niet voor uw studie of werk. En met nieuwe media bedoel ik een e-reader, mobiele telefoon, smartphone, een tablet, computer of netbook.

U hoeft zich geen zorgen te maken of de antwoorden goed of fout zullen zijn, want u hoeft slechts te praten over uw mening en uw ervaring. Eerst zal ik een paar vragen stellen over lezen in het algemeen. Kunt u mij daar wat meer over vertellen? Leest u bijvoorbeeld regelmatig boeken?

R: Ja dat kan je wel zeggen ja. Ik lees elke dag wel.

I: Hoe lang leest u gemiddeld in een boek en op welke tijdstippen?

R: Niet echt speciaal op één tijdstip, soms 's middags, soms 's avonds. En vaak wel een uurtje.

I: En leest u in verhouding meer of minder dan vroeger?

R: Ik heb eigenlijk altijd al veel gelezen. Dus niet speciaal meer of minder. Alhoewel.. ik denk toch nu wel meer. Omdat ik nu meer thuis zit en niet meer werk en de kinderen uit huis zijn. J, a nu ik er over nadenk, besteed ik nu meer tijd aan lezen.

I: Kunt u ook redenen bedenken waarom u zo graag leest?

R: Ja.. ik heb 't idee dat ik andere mensen leer kennen, nieuwe mensen leer kennen. Verhalen voor mij voelen altijd levensecht. Ik vind 't interessant om de bewegredenen van iemand anders te ervaren. En eigenlijk vind ik lezen op ieder moment wel plezierig; als ik druk en chaotisch ben, word ik er bijvoorbeeld rustig van, even iets anders aan m'n kop. Maar als ik vrolijk of blij ben ook, of verdrietig, bij een zielig boek denk ik ach... het valt allemaal wel mee, en bij een vrolijke roman word ik een beetje opgevrolijkt en andersom.

I: Dus u kunt zich goed inleven in verhaal? Identificeert u zich vaak met de personages?

R: Dat gaat denk ik automatisch. Ik denk dat dat bijna iets natuurlijks is. De mens is toch egoïstisch en wil het gevoel hebben dat het over zichzelf gaat. Je bent denk ik altijd op zoek naar iets herkenbaars of hoe je dan wel niet zou willen zijn.

I: En houdt u specifiek van één genre of heeft u geen voorkeur?

Ja zo'n beetje allerlei soorten boeken. Maar ik lees denk ik vooral veel psychologische thrillers zoals Henry Mankell bijvoorbeeld. Die verslind ik en mijn boekenkast staat er vol mee.

I: En als u naar uw omgeving kijkt: zijn uw familie en vrienden geïnteresseerd in lezen? En in verhouding met hen leest u dan veel en praat u er met elkaar over?

R: Redelijk denk ik. Mijn familie leest sowieso niet veel. Echte arbeiders. En zij zijn meer van het doen, zeg maar. Zij willen liever actief bezig zijn of als ontspanning gaat dan eerder de televisie aan. En mijn vrienden lezen wel over het algemeen veel en daar hebben we 't dan ook wel regelmatig over ja.

I: Dus uw ouders hebben u niet veel meegegeven met de opvoeding qua lezen?

R: Nee, dat was niet echt een onderwerp waar we over spraken. Als ik 't maar goed deed op school, dan was het wel goed.

I: Oke. En nu wil ik het graag met u hebben over digitale activiteiten. Heeft u digitale media in uw bezit?

R: Enkel een computer. En een mobiele telefoon dan, maar dan kan ik eigenlijk niet op internet mee of iets dergelijks.

I: En maakt u veel gebruik van uw computer?

R: Niet erg veel. Ik denk dat ik hooguit een half uurtje per dag er achter zit. Dan kijk ik naar m'n e-mail en maak weleens digitaal fotoalbums aan. En surf naar een paar sites die ik volg.

I: En computert u meer dan vijf jaar geleden denkt u?

R: Ja, dat wel. Ik weet het niet goed, maar toen was het nog minder vanzelfsprekend dat alles per e-mail ging. Maar op een gegeven moment moet je er wel aan geloven.

I: Oke. Dus qua activiteiten betreft het vooral e-mail, albums maken en vaste sites bezoeken? En kunt u bijvoorbeeld websites maken en download u vaak muziek of films?

R: Nee een website kan ik niet maken en ik download ook geen muziek of films eigenlijk. Ik heb genoeg cd's en voor een film zet ik de televisie wel aan.

I: Oke. En kunt u misschien omschrijven om welke redenen u computert?

Eens kijken. Ja ik denk toch voornamelijk voor de communicatie. Het e-mailen. Met mensen in het buitenland is het toch sneller en goedkoper om via de mail te communiceren.

I: En heeft u weleens fictie van het scherm gelezen? Bijvoorbeeld korte verhalen, gedichten, novellen of romans?

R: Ik denk wel eens gedichten. Een neef van mij houdt zich bezig met gedichten schrijven en plaatst deze op zijn website en een forum, daar kijk ik soms wel naar.

I: En vindt u het prettig om deze gedichten van het scherm te lezen in vergelijking met het lezen van gedichten van papier?

R: Nou, prettig, ik denk dat ik ze liever uit een bundel lees. Maar meestal zijn gedichten niet zo lang, dus je hebt ze zo gelezen.

I: En denkt u dat u langere stukken tekst ook zou willen lezen van het scherm?

R: Nee, eigenlijk niet. Ik geef toch de voorkeur aan lezen uit een boek. Ik moet er niet aan denken om een heel boek te lezen vanaf de computer. Ik denk dat ik het niet eens zou kunnen.

I: En kunt u uitleggen waarom u dat niet zou kunnen of willen?

R: Ik denk dat ik gek zou worden van uren achter het scherm te moeten zitten. Het zou bij mij niet zorgen voor ontspanning in ieder geval. Het lijkt me niet comfortabel, niet fijn voor je ogen.

I: Denkt u dat een andere vorm van nieuwe media prettig lezen is? Bijvoorbeeld van een tablet of e-reader?

Wellicht wel. Ik heb 't nog nooit geprobeerd dus daar kan ik geen uitspraken over doen. Ik vermoed wel dat het fijner is als van de computer, maar nog steeds niet fijner dan uit een boek.

I: Kunt u toelichten waarom? Denkt u op een andere manier te lezen?

R: Ja ik denk dat het zeker anders lezen is. Ik denk dat ik er zelf te bewust zou zijn van het feit dat ik van een scherm lees. Dat ik misschien minder opga in het verhaal. Of ik kan het moeilijk uitleggen. En je kan ook veel andere dingen doen met nieuwe media behalve lezen. Als ik lees moet ik eigenlijk niet veel andere dingen om me heen hebben en met nieuwe media hoeft je maar te klikken of je bent met iets anders bezig.

I: Ondanks dat u weinig ervaring heeft met e-boeken, digitaal lezen, wil ik er toch een paar vraag over stellen. Ben u bijvoorbeeld wel op de hoogte van e-boeken? Wat er zoal wordt aangeboden, de prijzen, waar je het kunt kopen, enzovoorts. Kunt u mij daar wat over vertellen?

R: Eigenlijk weet ik er heel weinig over. Er komt weleens een advertentie langs, maar eigenlijk let ik daar niet op. Ik denk dan meteen: dat is toch niets voor mij en dan doet het me er ook niet toe wat de prijs is of welke boeken het zijn. Ik denk dat je ze trouwens gewoon via internet kan kopen.

I: Dus u vindt de prijs geen belangrijke factor bij het overwegen van digitaal lezen?

R: Nou dat op zich wel, als ik het zou overwegen. Maar ik weet dat ik op dit moment er geen behoefte aan heb, of zo'n ding nou vijf of vijfhonderd euro moet kosten. Ik heb genoeg aan mijn gewone boeken. Stel dat ik er op een gegeven moment wel nieuwsgierig naar word, dan is de prijs natuurlijk niet onbelangrijk. Het moet natuurlijk wel betaalbaar zijn.

I: En vindt u dat een gewoon boek meer geld mag kosten in vergelijking met een e-boek?

R: Absoluut. Het lijkt mij dat daar ook veel meer tijd en moeite in gaat zitten. Aan een gewoon boek zijn kosten verbonden aan het papier, de voorkant en van dat soort dingen. Het lijkt mij dat dat iets duurder is. Zo'n e-boek is af en hoeft enkel op het internet gezet worden, dat is natuurlijk goedkoper. En daarnaast, een normaal boek vind ik ook gewoon mooier om te hebben. Ik let toch altijd wel op de voorkant van een boek, of het mooi is vormgegeven.

I: Kunt u ook positieve aspecten bedenken van het digitale lezen?

R: Er zullen vast genoeg positieve aspecten zijn, ze zijn immers niet voor niks in de maak. Eerlijk gezegd vind ik het moeilijk om te bedenken waarom ik er voor zou kiezen. Wellicht handig voor onderweg, het is natuurlijk minder zwaar tillen. Maar daar houdt het wel zo'n beetje mee op.

I: *En wat denkt u van de extra opties zoals het lettertype veranderen, vergroten en bijvoorbeeld notities aan kunnen brengen?*

R: Op zich kan je ook notities maken bij gewone boeken, maar daar maak ik eigenlijk geen gebruik van, hooguit wat onderstrepen. En tot nu toe ben ik altijd tevreden geweest met de lettertypen en het lettergrootte. Dus nee, voor mij geen overweging om die stap te maken.

I: *En vind u het bijvoorbeeld jammer dat je ze niet in je boekenkast kan zetten en dat ze als het ware niet meer tastbaar zijn?*

Ja, zeker. Dat zijn eigenlijk de twee dingen waarom ik geen digitaal boek wil. Je kan het niet zo lekker vastpakken en kan het ook niet mooi wegzetten in m'n boekenkast.

I: *Oke. Graag zou ik ook nog wat weten over u verwachtingen van de toekomst. Denkt u dat over bijvoorbeeld een aantal jaar anders over denkt en dat er meer mensen gebruik gaan maken van lezen via nieuwe media?*

R: Weten doe ik het nooit natuurlijk. Ik kan me voorstellen dat wanneer het gebruikelijker word, dat ik misschien er ook wel aan meedoe. Maar nu nog niet in ieder geval. En misschien biedt het ook wel voordelen voor het ouder worden; toch het grotere lettertype. En tegen die tijd ben ik ook wel gemakkelijker in het omgaan met de computer en dat soort dingen. Dus misschien ook wel met e-boeken. Daarnaast denk ik dat andere mensen er wel meer gebruik van gaan maken. Dat dat misschien net zo gaat als met de telefoon, computer, televisie, cd's, dat iedereen er een paar jaar over doet om om te schakelen. Veel mensen houden toch ook graag aan het oude vast.

I: *En welk medium denkt u dan dat vooral populair wordt?*

R: Als ik dan toch moet kiezen, niet de computer. Iets wat draagbaar is, verder maakt het denk ik niet zo heel veel uit.

I: *Denkt u ook dat de prijs en aanbod enige invloed heeft? Dat 't bijvoorbeeld goedkoper word en dus meer gebruikelijk?*

R: Misschien. Voor mij speelt het niet zo'n enorme rol, maar voor anderen vast wel. Het moet niet de spuigaten uitlopen. Een redelijke prijs is natuurlijk wel een extra reden om 't aan te schaffen.

I: *Oke. En nu zijn we al weer aan het einde gekomen van het interview. Heel erg bedankt dat u mee wilde werken en tijd hebt vrijgemaakt. Als u nog vragen of opmerkingen heeft, hoor ik die graag en ook of je het uiteindelijk onderzoek wilt inzien.*

Respondent 6	
Datum	Donderdag 2 juni
Tijdstip	18.00 uur
Locatie	Amsterdam, thuis bij de respondent
Leeftijd	50 jaar
Geslacht	Vrouw
Opleiding	WO

I: Voor mijn afstudeerscriptie doe ik een onderzoek naar fictie en nieuwe media. Met fictie bedoel ik gedichten, korte verhalen, romans en novellen. Het gaat dus niet om teksten zoals e-mails, studiestof of nieuwsartikelen. Ook hebben de vragen betrekking op teksten die u in uw vrije tijd leest en dus niet voor uw studie of werk. Ik zou u graag een paar vragen willen stellen over lezen en het gebruik van nieuwe media. U hoeft zich geen zorgen te maken of de antwoorden goed of fout zijn, want u hoeft slechts te praten over jouw mening en ervaring. Eerst zal ik een paar vragen stellen over lezen in het algemeen. Kunt u mij daar wat meer over vertellen? Leest u bijvoorbeeld regelmatig boeken?

R: Jawel, toch wel een keer in de week. Hangt er vanaf of ik het druk heb.

I: En hoe lang leest u gemiddeld in een boek en op welke tijdstippen?

R: Het tijdstip maakt me niet zo uit. Lezen doe ik altijd graag, maar het hangt een beetje af van de verplichtingen die ik verder die dag heb. Als ik de tijd heb kan ik zo een hele middag lezen, een paar uur achter elkaar wel. Maar soms voor het slapen gaan maar een half uurtje. Maar toch over het algemeen toch wel redelijk lang. Zeker een uur gok ik.

I: En leest u in verhouding meer of minder dan vroeger?

R: Daar is vrijwel geen verschil in denk ik zo.

I: Kunt u omschrijven waarom u graag leest?

Ja hoor. Ik houd er van om te stappen in de fantasie van iemand anders, dingen voor je zien die je niet zelf kan bedenken. Het leert je ook de dingen die zich in heel de wereld afspelen genuanceerder te bekijken. En verder vind ik het ook heel erg ontspannend. Het is een van de dingen die ik graag doe en waarna ik mij lekker ontspannen voel, zoals naar de sauna gaan of een uurtje yoga gedaan te hebben.

I: En houdt u specifiek van één genre of heeft u geen voorkeur?

R: Zo goed als alles denk ik. Een beetje afwisseling zal ik maar zeggen. Ik houd bijvoorbeeld van literatuur, thrillers, maar zo soms een lekker simpel boek op het strand vind ik ook heerlijk.

I: En als u naar uw omgeving kijkt: zijn uw familie en vrienden geïnteresseerd in lezen? En in verhouding met hen leest u dan veel en praat u er met elkaar over?

R: Tja, of mensen in mijn omgeving lezen, jawel, ik geloof het wel. Het is niet echt een gesprek van alledag in mijn omgeving moet ik toegeven. Zowel mijn familie als mijn vrienden lezen wel met enige regelmaat of het is wel gebruikelijk om zo af en toe een boek uit te lenen of te geven, maar echt diepgaande gesprekken of discussies over literatuur hebben we niet.

I: Denkt u dat het u stimuleert, wanneer mensen uit uw omgeving ook lezen?

R: Ik denk het niet echt, niet heel erg. Tuurlijk is het weleens leuk om het er met elkaar over te hebben. Maar ik zie lezen wel als echt iets voor mezelf. Ik ga niet meer lezen omdat Pietje de buurman zoveel leest, maar als er mij een goed boek aangeraden wordt ga ik die wel sneller lezen.

I: Oke, dat is duidelijk. Nu zou ik graag willen overgaan op uw gebruik van digitale media. Met digitale media bedoel ik bijvoorbeeld een tablet, laptop, computer, iPhone of een tablet. Heeft u een van deze middelen in bezit?

R: Oke. Ja, ik heb een laptop en computer.

I: En maakt u er veel gebruik van en heeft u ook een voorkeur voor uw laptop of uw computer?

R: Ja, wat is veel? Ik denk dat ik een klein uur per dag wel achter de computer zit. En het ligt er aan waar ik ben, als ik thuis zit heb ik soms zin om gewoon lekker op de bank te blijven zitten en dan pak ik mijn laptop. Maar als ik er lang achter wil zitten ga ik toch op de computer achter m'n bureau, omdat dat beter is voor mijn houding.

I: Oke. En aan welke activiteiten doet u zoal? Kunt u bijvoorbeeld websites maken en download u vaak muziek of films?

R: Voor mijn werk als tandartsassistente moet ik wel administratieve werkzaamheden doen. Maar thuis zit ik er vooral achter om te e-mailen. We hebben ook een soort familiewebsite, waar iedereen soms wat opzet. Die volg ik ook. Maar verder, nee, valt het wel mee. Ik kan geen website maken, maar dat hoeft ook allemaal niet voor mij.

I: *En besteedt u er meer tijd aan dan zo 'n vijf jaar geleden denk u?*

R: Dat wel. Vijf jaar geleden had ik geen laptop en m'n computer gebruikte ik denk ik sporadisch. Het heeft wel even geduurd voordat ik er goed mee omging.

I: *Kunt u dat misschien toelichten?*

In het begin had ik er een beetje moeite mee. Vinden waar alles zat, het voelde vreemd om met de muis te bewegen en naar het beeldscherm te kijken, het nog allemaal een beetje langzaam in het begin. Maar dat is nu allemaal wat automatischer geworden. Het is een handigheidje die je door moet krijgen. Ik heb er ook speciaal een cursus voor gevolgd, word en Excel, ook voor m'n werk hoor.

I: *Heeft u ook weleens een vorm van fictie gelezen via de computer of uw laptop? Denk aan bijvoorbeeld gedichten, korte verhalen, romans.*

R: Korte verhalen en gedichten wel. Eigenlijk per toeval hoor. Die zag ik dan op een website.

I: *En hoe heeft u het lezen van het scherm ervaren in verhouding met het lezen van papier?*

R: Op zich oke. Maar ik denk dat het een heel verschil uitmaakt wanneer je langere stukken gaat lezen. Wat ik las, nam maar een paar minuten in beslag. Ik denk dat als ik een boek, al is het maar een paar pagina's, veel vervelender vind om te lezen. Moeilijker om je aandacht bij te houden zeg maar. Maar goed, daar heb ik geen ervaring mee.

I: *Denkt u dat er van het scherm erg anders gelezen wordt?*

R: Ja ik denk het wel. Een scherm is toch erg anders dan een boek. Ik heb bij 't scherm toch, of ik nou lees of niet, in ieder geval bij het kijken, toch al snel dat ik ga staren of wegdromen. Je zal ook misschien meer dingen overslaan.

I: *En leest u denkt u langer uit een boek dan van een scherm?*

R: Dat weet ik wel zeker. Ik kan gewoon niet zo lang achter de computer zitten. Daar word ik kriegelig van. Als ik het zo van mijn studerende dochter hoor, sommige teksten zijn alleen nog maar digitaal verkrijgbaar en dan heb je toch de neiging om minder te lezen omdat je dan het geduld niet hebt om lang achter het scherm te zitten. Dat is eigenlijk heel erg zonde.

I: *En als u het lezen van papier en van een scherm zou vergelijken, kunt u dan ook enige voordelen bedenken?*

R: Ik geloof zeker wel dat er voordelen zijn, maar die zijn in ieder geval nu nog niet aan mij besteed. Je schijnt er zeker allerlei toepassingen voor te hebben, maar daar ben ik niet van op de hoogte. En een e-reader en zo'n iPad, zijn in ieder geval lichter om mee te nemen. Ik denk dat ik sowieso nooit een fanatieke schermlezer word, zeker niet van de computer.

I: *Dus eventueel een e-reader of iPad lijkt u het meest geschikt?*

Ja. Die zijn denk ik wel wat toegankelijker, je kan het makkelijker vasthouden en lekker mee gaan liggen of mee naar buiten nemen.

I: *En denkt u dat er in de toekomst meer mensen gebruik gaan maken van de nieuwe media wat betreft lezen? En geldt dat ook voor uzelf?*

R: Ja, dat vermoeden heb ik wel. Of het voor mij ook zo is, weet ik nog niet.

I: *Denkt u ook dat de prijs en aanbod enige invloed heeft? Dat 't bijvoorbeeld goedkoper word en dus meer gebruikelijk?*

Ja. Dat lijkt me met alles zo. Ook voor mij, stel dat het heel goedkoop is, wil ik het toch eerder proberen. Als het een duur product is, wil ik het risico toch minder snel nemen. Als ik er honderden euro's aan kwijt ben, dan is het toch geld weggooien wil ik er geen gebruik van maken omdat het toch niets voor mij blijkt te zijn.

I: *Oke. En dan zijn we nu aangekomen bij de afronding van het interview. Dankuwel voor uw duidelijke omschrijvingen en voor uw moeite om mee te werken. Als u nog vragen of opmerkingen heeft, hoor ik die graag en ook of u het uiteindelijk onderzoek wilt inzien.*

Codeboom

Leesattitude algemeen

- Leesfrequentie
- Genres
- Leesmotivatie
- Omgeving
 - familie
 - vrienden

Digitaal gebruik

- Gebruiksfrequentie
- Activiteiten
- Motivatie
- Omgeving

Leesattitude van het scherm

- Ervaring
- Beleving
- Verschil in lezen
- Prijs
- Voor- en nadelen
 - Papier
 - Scherm

Toekomstbeeld

- Algemeen
- Specifiek respondent
- Redenen
- Welke media
- Prijs

Enquête

In het kader van mijn afstudeerscriptie, voor de Bachelor Taal- en Cultuurstudies aan de Universiteit van Utrecht, doe ik een onderzoek naar de manier waarop lezers van fictie gebruik maken van nieuwe media. Het invullen van de vragenlijst neemt ongeveer 10 minuten in beslag. Aan het einde van de vragenlijst vraag ik u een aantal persoonlijke gegevens in te vullen. Deze gegevens zullen anoniem blijven.

Ik dank u van harte dat u tijd wilt vrijmaken voor het invullen van de vragenlijst.

Instructie

De vragen en stellingen in dit onderzoek hebben betrekking op fictie. Denk aan gedichten, korte verhalen, romans en novellen. Het gaat dus niet om teksten zoals e-mails, studiestof of nieuwsartikelen. Tevens hebben de vragen betrekking op teksten die u in uw vrije tijd leest en dus niet voor uw studie of werk.

Kruis telkens het bolletje aan dat het dichtst bij uw mening ligt. Omdat het bij het invullen van de vragenlijst om uw persoonlijke mening gaat, kunt u geen foute antwoorden geven. Ik raad u aan niet te lang na te denken, maar uw eerste ingeving in te vullen.

Deel 1: Lezen van fictie van papier

1. Hoe vaak leest u ongeveer?

- jaarlijks
- halfjaarlijks
- maandelijks
- tweewekelijks
- wekelijks
- dagelijks

2. In vergelijking met 5 jaar geleden, lees ik:

- meer
- evenveel
- minder

3. Gemiddeld lees ik ... minuten achtereen:

- minder dan 15 minuten
- tussen de 15 en 30 minuten
- tussen de 31 en 60 minuten
- tussen de 61 en 120 minuten
- meer dan 120 minuten

	helemaal mee oneens	oneens	niet oneens, maar ook niet eens	eens	helemaal mee eens
4. Ik lees graag	☐	☐	☐	☐	☐
5. Wanneer ik lees voel ik mij ontspannen	☐	☐	☐	☐	☐
6. Door te lezen voel ik mij slimmer	☐	☐	☐	☐	☐
7. Tijdens lezen waan ik mij in een fantasiewereld	☐	☐	☐	☐	☐
8. Ik zou graag meer willen	☐	☐	☐	☐	☐

lezen, maar door tijdgebrek kom ik er niet aan toe					
9. Mijn ouders lazen mij vroeger vaak voor	0	0	0	0	0
10. Door te lezen begrijp ik meer van de wereld om mij heen	0	0	0	0	0
11. Mijn vrienden houden van lezen	0	0	0	0	0
12. Ik herken mezelf vaak terug in de hoofdpersonen	0	0	0	0	0
13. Door lezen leer ik mijzelf beter kennen	0	0	0	0	0
14. Als ik aan het lezen ben, heb ik het gevoel dat ik nuttig bezig ben	0	0	0	0	0
15. Ik vind het interessant om het met andere mensen over boeken te hebben	0	0	0	0	0
16. Ik ben lid van de bibliotheek	0	0	0	0	0
17. Ik huur regelmatig boeken	0	0	0	0	0
18. Op mijn middelbare school werd er veel aandacht besteed aan lezen	0	0	0	0	0
19. Deze lessen heb ik als prettig ervaren	0	0	0	0	0
20. Mijn ouders stimuleerden mij om te lezen	0	0	0	0	0

Deel 2: Omgang met digitale media

	nooit	soms	regelmatig	vaak	heel vaak
21. Voor mijn werk/opleiding moet ik veel met de computer werken	0	0	0	0	0
22. Ik download muziek/films/series via internet	0	0	0	0	0

23. Ik ben in het bezit van de volgende items:

	Ja	Nee
E-reader	0	0
Mobiele telefoon	0	0
Smartphone (bv. iPhone)	0	0
Tablet (bv. iPad)	0	0
Laptop	0	0
Computer	0	0
Netbook	0	0

24. Hoeveel computert u gemiddeld per week?

... uur

Deel 3: Lezen van fictie op het scherm

25. Heeft u wel eens gedichten, korte verhalen, romans of novellen van een scherm gelezen? (Indien nee: ga door naar deel 4)

Ja Nee

26. Welk medium heeft u hiervoor gebruikt?

	Ja	Nee
E-reader	0	0
Mobiele telefoon	0	0
Smartphone (bv. iPhone)	0	0
Tablet (bv. iPad)	0	0
Laptop	0	0
Computer	0	0
Netbook	0	0

27. Hoe vaak leest u ongeveer een literaire tekst op het scherm?

- jaarlijks
 halfjaarlijks
 maandelijks
 tweewekelijks
 wekelijks
 dagelijks

28. In vergelijking met 5 jaar geleden, lees ik op het scherm:

- meer
 evenveel
 minder

29. Gemiddeld lees ik ... minuten achtereen op het scherm:

- minder dan 15 minuten
 tussen de 15 en 30 minuten
 tussen de 31 en 60 minuten
 tussen de 61 en 120 minuten
 meer dan 120 minuten

	helemaal mee oneens	oneens	niet oneens, maar ook niet eens	eens	helemaal mee eens
30. Ik ben op de hoogte van het aanbod van e-boeken	0	0	0	0	0
31. Het aanbod is divers	0	0	0	0	0
32. Er zou meer aanbod in boekenwinkels moet zijn	0	0	0	0	0
33. Er zou meer aanbod in webwinkels moeten zijn	0	0	0	0	0
34. Een e-boek is prettig om te	0	0	0	0	0

lezen					
35. Een e-boek is net zo prettig om te lezen als een boek	0	0	0	0	0
36. Een e-boek is duur	0	0	0	0	0
37. Een e-boek is duur in vergelijking met een boek	0	0	0	0	0
38. Een boek is duur	0	0	0	0	0
39. Een e-boek is minder overzichtelijk dan een boek	0	0	0	0	0
40. Het is ideaal dat je meer met e-boeken kan doen door de zoekfunctie, lettergrootte aanpassen, markeringsmogelijkheid	0	0	0	0	0
41. Een e-boek heeft een kortere levensduur	0	0	0	0	0
42. Ik mis de geur en het gevoel van papier bij een e-boek	0	0	0	0	0
43. Ik vind het jammer dat je een e-boek niet in de boekenkast kan zetten	0	0	0	0	0
44. Een voordeel is dat je een e-boek makkelijker mee kan nemen	0	0	0	0	0
45. Een e-boek is kwetsbaarder dan het gewone boek	0	0	0	0	0
46. Ik ben niet handig genoeg voor een e-boek	0	0	0	0	0
47. Een e-boek is ideaal voor op reis	0	0	0	0	0
48. Een e-boek biedt lichamelijke voordelen (bv. lichter, makkelijk hanteerbaar)	0	0	0	0	0

Deel 4: Lezen van fictie op het scherm in de toekomst

49. Denkt u in de toekomst wel/meer gebruik te maken van digitale literaire teksten? (Indien nee: ga door naar deel 5)

0 Ja 0 Nee

50. Om welke redenen zal dat zijn?

- 0 Voor mijn werk of opleiding
- 0 Er zal minder aanbod zijn van gewone boeken
- 0 De aanschaf van e-boeken zal goedkoper zijn
- 0 De aanschaf van het medium (bv. smartphone, tablet of e-reader) zal goedkoper zijn
- 0 Ik wil meegaan met de tijd
- 0 Een andere reden, namelijk...

51. Welk medium gaat uw voorkeur naar uit?

- 0 E-reader
- 0 Mobiele telefoon

- 0 Smartphone (bv. iPhone)
- 0 Tablet (bv. iPad)
- 0 Laptop
- 0 Computer
- 0 Netbook

Deel 5: Persoonlijke gegevens

52. Geslacht:

0 Man 0 Vrouw

53. Hoogst genoten opleidingsniveau:

- 0 Basisschool
- 0 Mavo/Vmbo
- 0 Havo
- 0 Atheneum
- 0 Gymnasium
- 0 MBO
- 0 HBO
- 0 WO
- 0 Anders, namelijk...

54. Leeftijd:

- 0 tussen de 20 – 25 jaar
- 0 tussen de 50 – 60 jaar

